

הלכות פסח

כלל קיט. דין בדיקת חמץ:

(א) חרש ניסן הוא החדש הראשון לחדשי השנה כמו שפ"י בתורה ובו נגאלו אבותינו ממצרים וי"א דאף הגאולה העתידה לבא תהיה בניסן ובר"ח הוקם המשכן והקריבו י"ב נשיאים כמפורש בתורה ובכל יום שהיה הנשיא מקריב היה יריש שלו ואח"כ ע"פ ופסח וא"ה ולכן אין גופלים על פניהם כל החדש אפי' אחר הפסח מפני שכבר עבר רוב החדש בקדושה וא"א צדקתך במנחה בשבת ואין מספידין בו ואין מתענים בו אפילו תענית יחיד ואפי' יא"צ חוץ מן הבכורי בע"פ וכן תענית הלום מתענים בו ואפילו הלם לו בר"ח ניסן וא"צ למיתב תענית לתעניתו (וע' כלל קל"ג סי' ל"ו) וכן חתן ביום חופתו ואפי' בר"ח ניסן מתענה כיון דר"א שהוא תענית צדיקים. ובערב פסח א"א מזמור לתורה וא"א ולמנצה (מכ"ט). ושבת שלפני פסח קורין שבת הגדול מפני הנס הגדול שהיה בו שבשנה שיצאו ממצרים היה י' בניסן ביום שבת ולקחו כ"א מישראל שהם לפסח וקשרו בכרעי מטותיהם כמשי"כ בעשור לחדש הזה ויקחו להם שה לבית אבות והמצרים ראו זה שרצו לשחוט אלהיהם והוצרכו לשתוק. ומנהג בכ"י שדורשין בשבת הגדול לפי שהוא חיוב לדרוש בהל' פסח קודם פסח ל' יום (סי' ת"ט):

(ב) מ"ע מה"ת להשבית החמץ קודם זמן איסור אכילתו שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתים ומפי השמועה למדו שראשון זה הוא יום י"ד דל"ל כפשטא דר"ל ביום ראשון של פסח ישבית שהרי כבר נאמר ז' ימים לא ימצא כו' וע"כ ר"ל ז' ימים שלמים ואם ימתין מלהשבית עד יום ראשון הרי אין כאן ז' ימים אע"כ הראשון זה ר"ל כאלו נכתב אך ביום הקודם תשביתו ומצינו כיוצא בו במקרא דכתיב הראשון אדם תולד ופירושו הקודם לאדם תולד (ת"כ"ב):

(ג) ומה היא השבתה זו האמורה בתורה שיבטלנו בלבו ויהשוב אותו כעפר וישים בלבו שכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל. דא"ל דכוונת התורה דוקא לבער מן העולם דא"כ הוי ליה לכונוב תבערו או תשרפו אע"כ השבתה בלב סגי דכיון דביטלו ונחשב לו כעפר הרי הוא הפקר ואינו שלו ואינו עובר עליו שהרי לא אסרה תורה בכל יראה ובל ימצא אלא בחמץ שלו כדכתיב לא יראה לך חמץ וקבלו חז"ל דר"ל שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים (רמב"ם רפ"ג זכ"ט ס"א) ואע"ג דבשאר הפקר לא מהני דאם יאמר אדם על נכסיו שיהיו כעפרא לא הוי הפקר ומכ"ש אם אינו מוציא בפיו שהרי תשביתו משמע אפי' ביטול בלב ולכ"ע בכל התורה דברים שבלב אינן דברים מ"מ כיון דחמץ ממילא אינו ברשותו של אדם שהרי התורה אסרה בהנאה אלא שהתורה העמידה אותו ברשותו לענין זה שיהיה נחשב כשלו לעבור עליו בכ"י ומשום הכי בגילוי דעתא בעלמא דלא ניהא ליה דלהוי ליה זכותא בגויה כלל סגי ומהני בין לחמץ ידוע ובין לשאינו ידוע (מוס' ור"ן ריש פסוקים):

(ד) מה"ת סגי בביטול וכ"ש אם רוצה לבערו מן העולם ובאחד מהן סגי ואמנם חז"ל החמירו דלא סגי באחד מהן אלא בשניהם דוקא לפי שהששו אחר שהביטול תלוי במחשבתן של אדם ובדעותיהם ואולי ידע בעיני האדם שיש לו חמץ בעד כמה אלפים להפקיד ואף שבפיו יאמר שיהיה בטל והפקר והשוב כעפרא מ"מ לבו לא כן יהשוב ולא יבטלנו בלב שלם והרי הוא עובר בכ"י שהרי לא הוציאו מביתו ורשותו ועוד שמא מתוך שרגילין בו כל השנה אם יהיה בביתו ורשותו גזרינן שישכח ויבא לאוכלו ולכן תקנו חז"ל שאעפ"י שמבטל לא סגי אלא צריך לבדוק ולבערו מן העולם או שימכרנו לנכרי שיוציא הנכרי החמץ מביתו של ישראל או שימכור הישראל החדר שהחמץ מונה בו לנכרי דאז הוי כביתו של נכרי (ר"ן ס"א):

(ה) אם תאמר כיון שאף שביטל צריך לבער ל"ל הביטול כיון שכבר ביער הכל ז"א שהששו חכמים שמא ישאיר חתיכה חמץ לאיזה צורך וישכח ולא יבערנו ונמצא תיכף כשנמצא בפסח יהיה עובר בכ"י שהרי לא ביער ולא ביטל וי"א

חיי אדם כלל קיש הלכות פסח

דעובר גם למפרע (מ"א סי' תל"ד סק"ה). ולא הזכיר מה שכתב הר"ן להדיא ריש פסחים דאינו עובר למפרע ואינו הוטה לאוכל זולב בשוגג דשאני הכא דאוקי אחזקה כיון שכבר ביער הכל (ע"ג נר"ן וכ"מ נר"ם פ' כ"ג תוס' ד"ה ויא') :

(ו) והצריכו הכמים לבדוק בחורין ובסדקים דאע"ג דבהורין וסדקים אין לחוש אלא לחמץ כ"ש כגון פרורין ופרורין ממילא במילי ואינו עובר בשום אופן מ"מ מחששא דשמא יבא לאכול צריך לבער אפילו כ"ש (רי"א ז' נס"י ונפ"ק סי' תמ"ד סעי' ד' מולק) ולפי שא"א לבדוק בחורין וסדקים אלא ע"י נר שאור היום אינו מועיל להורין ולכן התקינו שכל הבדיקות לא יהיו אלא ע"י נר ולפי שאין אור הנר מועיל ביום לפיכך תקנו לבדוק בלילה שאור הנר יפה לבדיקה ועוד דביום אין כל אדם מצוי בביתו שהולך למלאכתו אבל בלילה אז היא שעה שבנו אדם מצוים בבתיהם ולפי שבלילה יש לחוש שמא יחטפנו שינה ולכן תקנו שתיקה בתחלת ליל י"ד חייבין לבדוק (כ"כ א"ר וק"י נס"י תל"א וכן משמע לשון רמב"ם וראב"ד ודלא כמ"א) :

(ז) כיון שתקנו זמן קבוע לבדיקה זו שתהיה דוקא מתחלת הלילה לכן אסור להתחיל לאכול או לכנוס למרחץ או לעשות מלאכה הצי שעה קודם תחילת הלילה ואפילו ללמוד אסור בין שלומד בפ"ע או שלומד עם אחרים אלא בלימוד אינו אסור אלא בה"ש (כן משמע נרמז"ס ועיין ק"י פ' כ"ג נס"י) כ"כ נר"ן וקיימא לן דהיישנין שמא ישכח מלבדוק ואם התחיל ללמוד מבעוד יום יש אומרים שצריך להפסיק אע"ג דהתחיל בהיתר ומלתא דרבנן היא דהא מה"ת בביטול סגי וקיימא לן דכל מילי דרבנן בהתחיל בהיתר לא יפסיק הכא כיון שהוא לאפרושי מאיסורא חמיר טפי ונ"ל דהמיקל כדעת המקילין לא הפסיד ואם התחיל לאכול או במלאכה נ"ל דיפסיק. ואותן המתפללים מעריב בזמנו בצבור יתפללו מקודם דמורה לקבצן אה"כ וגם אין לחוש כ"כ שישכח לבדוק שהרי תפלה היא דבר קבוע ולא שייך בו שמא ימשוך והמתפלל בביתו יתן לאחר לבדוק והוא יתפלל ואם אין לו אחר והוא רגיל להתפלל לעולם ביהודי יבדוק תחלה דכיון דרגיל בכך שיתפלל לא ישכח. והה"י כתב דלעולם יתפלל תחלה דתדיר ושאינו תדיר קודם. (ואותן אנשים שאומרים הלכה בפני אחרים כ"כ המ"א (ס) דמורה ללמוד בלא פלפול כיון דיש לו שיעור קבוע (ונרמז"ס וכ"כ מ"מ ע"ס מנזכר דלפי' ללמוד עם אחרים אסור ול"ע) ומעיקרה בעלמא קודם בדיקה כגון פירות וזבית פת מותר (תל"א) :

(ח) אין בודקין אלא בנר של שעה והוא יהודי אבל בי גרות קלועים הוי כאבוקה ואין בודקין לאור אבוקה שמתירא להכניסו לחורין שלא ישרוף הבית ולא בנר של הלב ושל שמן שלא ישרף על הכלים ויפסידם ואם בודק בדיעבד לאור אבוקה צריך להזיז ולבדוק כיון דמוזכר בגמ' דאין בודקין לאורו. ובשאר גרות בדיעבד או שאין לו של שעה דהוי כדיעבד עלתה לו בדיקה (סי' תל"ג ע' מ"א סק"ה) ואין כוונתו לענין הדין שיהיה שוה לאבוקה אלא ר"ל הטעם של שמן הוא כמו באבוקה (וע' נרמז"ס ונפ"ק) :

(ט) בודק כל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהם חמץ ואפי' המרתופים של מוכרי יין ומי דבש צריך בדיקה שלפעמים השמש נכנס בהם בתוך סעודתו ופתו בידו וכן בכל מקום שיש לחוש לזה אפילו מקום שמהזיקין בו עצים לבשל. וכן בתו נכסיות זבתי מדרשות צריך בדיקה שהתינוקות מכניסים בהם חמץ (ס) : (י) ולכן צריך לבדוק כל הבתים והעליות והחורין שאינם גבוהים מתשמיש אדם או נמוכים פחות מגיש דאלו איצ' בדיקה כלל דמתוך גבהן ועסקן אין דרך להשתמש בהם ואם מצוים תינוקות צריך לבדוק אף בנמוכים וכן צריך לבדוק תחת הספסלן והשוקהנות שאוכלין שם. ובמקום שהתרגגולים מצוים איצ' לבדוק בקרקע הבית ובלול שלהן דמסתמא אף את"ל שהיה בו חמץ בודאי התרגגולים אכלוהו אבל אם היה שם חמץ ודאי לא סמכנין ע"ז וצריך בדיקה (עיין נס"י סימן תל"ג ס"ק י"ג שרובה להשוות כל הדעות ומסרש נאגודה דר"ל דכשיגיע זמן הדיעבד לר"ך לבער ולא ידעתי מה יעשה כמה שכתב נאורק קיים ח"ל וקלר שמתרגגולים מלוים ע"ס א"ל דדיקה ונראה לומר מספק קמץ אבל מודאי קמץ לר"ך דדיקה עכ"ל וזוהו כדקו דנר"ן) וכ"ש במקום

במקום שמעמידין אוזנים כלול ומניחין לפניהם מבהוין כלי עם שכולת שועל וישעורים שע"י אכילתם נופלים גרענים להוץ וא"א להם לאכול משם והם חמץ גמור שהרי שורין הגרענים במים וצריך בדיקה מדינא. וכן צריך לבדוק כל הכלי שבשלו בהם כל השנה מיני קמחין ולנקותן יפה ועריבות שלשין בהם כל השנה אפילו העשויות בעץ אחד בדוק ומנוסה שאין הרחיצה והניקור מועיל להם וכן הכלים שמניחים בו קמה והסלים שמניחים בהם פת ולכן יתנם במתנה או ימכרם לנכרי או יטווחם במיט (ת"מ"ג):

(יא) אם בדק ליל י"ג לאור הנר בדיעבד עלתה לו בדיקה ומ"מ נכון שיחזור ויבדוק ליל י"ד חדר אחד בעיקר תקנת חכמים ולא יברך (ס"ו) אבל המכבד הדרין ובודק ביום י"ג צריך מדינא לחזור ולבדוק בלילה כיון דבדק בלא אור הנר (ת"ל"א):

(יב) קודם הבדיקה יכבד היטיב דלא מבריק שפיר בלא כיבוד ולכן נהגו ליטול נוצות כרי לכבד אותן מקומות שימצא בהם חמץ והכיסים של בגדים והבתי ידים שנותנים בהם לפעמים חמץ אפילו אמר כרי לי שלא ניתן לתוכו חמץ הוי כמלתא דלא רמיא על אינשי ולכן צריך בדיקה. והעולם נוהגין רק לנער הכיסים בשעת הביעור ונכון לבדוק אותם בשעת בדיקה (ס"ז):

(יג) אע"ג דכתוב לא יראה לך חמץ דמשמע דוקא לראותו אסור קבלו הו"ל מדכתיב שבעת ימים לא ימצא דאסור להטמין או להניח בבית אחר שעכ"פ כיון שיודע היכן הוא ה"ז מצוי לו ועובר ולכן חמץ שמנחה עליו גל אבנים וכיוצא בו אם הוא פחות מג"ש צריך לבדוק ולבער ואם יש עליו גבוה ג"ט אע"פ שיודע שיש שם חמץ א"צ לבדוק ולבער דהוי כמבוער ומ"מ צריך לבטל לכ"ע אלא ד"א דהביטול הוא מדאורייתא דאל"כ אע"פ שאין דעתו כלל לפקח הגל במועד מ"מ עובר משום לא ימצא ו"א מדאורייתא אינו עובר כלל דדוקא להטמין בידים אסור מדאורייתא אבל הכא כיון שלא הי' בדעתו להטמין אינו עובר מ"מ מדרבנן לכ"ע צריך לבטל ולכן אם לא ביטל עד אחר זמן אסורו צריך לפקח הגל ולבער ולאחר הפסח אם מותר להנות ממנו מחלוקת בין הפוסקי' ואם נפל עליו גל גדול שא"א לפקח והוא אבוד ממנו ומכל אדם מותר דלא קרינן ביה שלך (ס"ו ת"ל"ג נ"א ס"ק י"ד):

(יד) ולהניח לכתחלה על החמץ כעין גל כגון שיש לו אוצר חטים ויודע שיש שם חטים מהומצים בקרקעית הבור ועכשיו רוצה להניח שם עוד חטים אפילו הוא מתחלת השנה צריך לבער שה"ז כמטמין בידים ואפי' אין דעתו לפנותו קודם פסח ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד או שלא שם על לבו לזה והניח עליו האוצר אם היה קודם ל' יום לפני הפסח א"צ לבער אלא מבטלו ודיו ולאחר הפסח כשמפנה האוצר אסור להנות מאותן חטים המהומצים שכיון שהיה יודע שיש כאן חמץ בודאי ואין לך אדם שאין דעתו לפנות אוצרו וגרע מהחץ שנפל עליו מפולת ממילא. ובתוך ל' יום אפי' אין דעתו לפנותו תוך הפסח הייב לבער (ס"ו ת"ל"א):

(טו) ואם לא היה שם חמץ ידוע אלא ספק חמץ אם הוא תוך ל' יום זקוק לבדוק מספק קודם שיניח שם האוצר בלילה לאור הנר ואם לא בדק זקוק לפנות האוצר ולבדוק דכל שלשים יום תוך הפסח הל עליו חובת בדיקה וקודם שלשים יום אם דעתו לפנותו קודם הפסח צריך לבדוק דחיישינן שמא יפנה עד שלא ישאר עליו ג"ש ואח"כ ימרווד ולא יבדוק ואם אין דעתו לפנותו קודם פסח א"צ לבדוק מספק (ס"ז ת"ל"ו נ"א ונ"א ת"ל"ג ס"ק י"ז):

(טז) הטעם שמחלקין בין קודם שלשים יום כדך תקנו הו"ל דשלשים יום קודם הרגל הל עליו חובת הרגל ולכן צריך כל אדם לעיין בכל השלשים יום שלא ישאר בו חמץ באופן שלא יוכל להסירו בנקל וכן לא ישליך גרענים לתרנגולים במקום לה תוך ל' יום שמא ישכה מלבערם (ס"ז):

(יז) היוצא לדרך ומניח אשתו בביתו היא תכבד ותבטל בביתו וגם הוא יבטל בדרך ולפי שיש הילוקי דינים בזה אם הוא תוך ל' או קודם ל' כדלעיל בס"י י"ד (ומכאן נ"ע ס"ו ת"ל"ה) וגם לכתחלה אין לסמוך על בדיקות נשים ולכן ראוי שימנה שליח שיבדוק במקומו וגם יבטל (וע' כ"ו נ"א ת"ל"ו וע' נ"א ס"ק י"ד ולקמן סימן כ"ה):

(יח) היוצא מביתו ונכנס לבית אחר בפסח כדרך בני הכפרים אם אין נכנס בו אדם והבית של יהודי או אפי" של נכרי ודעתו לחזור בו לאחר פסח צריך לבדוק ולבער אבל אם הבית של נכרי ועוקר דירתו ממנו א"צ לבדוק שהרי מפקיד המצו ולא יזכה בו עוד וגם יקיים מצות ביעור בבית אחר שיכנוס בו. אבל אם מפרש לים או בשיירא ולא יכנוס בבית בפסח אע"ג שבדוק הכיסים ובתי ידים מ"ט מדכתיב שאור מבתיכם משמע דעיקר מצוה הוא לבער מביתו ולכן י"א דאם הוא תוך שלשים יום חל עליו חובת ביעור וצריך לבער בית הנכרי שהוא יוצא ממנו וי"א דאם נכנס בו נכרי א"צ ביעור אבל ישראל שיצא מבית ישראל וישראל אחר נכנס בו לכ"ע א"צ לבער שהשני חייב לבער (סי' תל"ו נ"י) והמשכיר בית לחבירו לצורך י"ד וממנו ואילך וקנהו בא' מדרבי הקני' ששכירות קרקע נקנה בו הדיינו בכסף ושטר וחזקה או ק"ס אם עד שלא מסר לו המפתח חל י"ד או אפי" שכבר מסר לו המפתח וחזר והפקידו ביד המשכיר חייב המשכיר לבדוק ואם משמטר לו המפתח חל י"ד על השוכר לבדוק ולבטל שהרי כבר הפקיד המשכיר ומי"מ המשכיר יבטל ג"כ. ואם הוא בית שאינו נעול תיכף כשהחזיר על השוכר לבדוק. ואם לא קנה באחד מדרבי הקניה אעפ"י שהמפתח ביד השוכר א"צ לבדוק הה"ל כמו שהפקיד מפתח ביד אחר. והמוכר ביתו והחזיק הלוקח כיון שאין למוכר שום זכות בקרקע על הלוקח לבדוק אעפ"י שהמפתח ביד המוכר. והמשכיר בית לנכרי חייב המשכיר לבדוק אעפ"י שמסר המפתח ב"ג (א"ר) (וכל פשוט לפי מנהגנו שמוכרים הקדר עם הקמץ שמוכר בו שט"פ מקויז הנענה"ל לבדוק כיון שלא הקזיק בו הנכרי ופסיטא שאם גם המפתח נידו על נענה"ל לכל הדעות קיי"ב הנענה"ל לבדוק עיין נ"י סי' תל"ו סק"ל שהרי אין מוסרין לו השטר והמפתח עד יום י"ד וא"כ קל עליו קונת נדיקה תיכף נלילה). והשוכר ב"ד ואינו יודע אם הוא ברוק ישאל לו ואם אינו בעיר חזקתו ברוק ומבטלו בלבו ודיו ויהיה אשתו או ב"ב אפי" קטן שיש בו דעת נאמנים אפי" אם החזיק שלא נברק כיון שבדיקת חמץ דרבנן האמינהו (וע' עוד מדיני מוכר נש"ע סימן תל"ז):

(יט) קודם שיתחיל לבדוק יברך וצונו על ביעור חמץ דאע"ג דאינו מבער עד למחר מ"ט כיון שבדיקה זו לצורך ביעור הוי מעין הביעור. ואין מברכין על בדיקת חמץ דאין זה סוף מצותו וגם אין מברכין על ביטול חמץ כיון דעיקר הביטול תלוי בלב ואין מברכין על דברים שבלב ואם התחיל לבדוק ולא בירך יברך כ"ז שלא סיים בדיקתו ואם שכח לברך כ"ז בדיקתו אזי יברך למחר בשעת הביעור **ויברך**. ויהוה שלא ידבר בין הברכה לתחלת הבדיקה ואם סח מדברים שאינם צורך הבדיקה צריך לחזור ולברך ואם הוא מענין הבדיקה א"צ לברך וטוב שלא ידבר עד שיגמור כל הבדיקה ומי"מ בדיקה אם דיבר אחר שהתחיל הבדיקה א"צ לחזור ולברך:

(כ) בברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים ואם בעל הבית רוצה יעמדו מבני ביתו אצלו בשעה שמברך והם יברקו איש במקומו על סמך ברכה שבירך בעה"ב אבל אם אין בודק כלל לא יברך הבעה"ב אלא זה שבדוק דהוי כשלוחו אע"ג שאין החמץ שלו. ואם באמצע הבדיקה נחלש הבעה"ב ומצוה לאחר לבדוק אעפ"י שלא היה שם בשעת ברכה אין צריך לברך כיון שהכל מצוה אחד (ס"ג). (ועיין נכ"א סוף הל' פסח)

(כא) ואם יש הפסק בין הבתים כגון שבדוק ביתו והנתנו שהוא בחצר אחרת יברך השליח שם בתנות דברכת בעה"ב אינו מועיל שהרי יש הפסק בהליכה ואפי" בעה"ב צריך לברך כשהולך מביתו לחנות לבדוק (פ"ק) ונ"ל דאם הבית אחר סמוך לו א"צ לברך (וע' בה"ל ל"ב כ"א סי' א' שהארכתי בזה):

(כב) יש נזהרין להניח פתיתי חמץ במקום שימצאם הבדוק דהוששין שמא לא ימצא כלום ויהיה ברכתו לבטלה ואין להוש לזה שהרי עכ"פ יבער למחר מה שמשירר והבדיקה היא לצורך הביעור (תל"ג וכן דעת הגר"א נביאונו סק"ט ש"ל להניח):

(כג) קודם הבדיקה ישים כל החמץ שמשירר לאכילתו במקום אחר ולא יולך

אנה ואנה דאז לא מהני ל"י בדיקתו ואז יבדוק ומה שימצא בבדיקתו יצניע גם כן שלא יאבד ממנו דאז צריך לחזור ולבדוק ולכן המנהג לתלות אותו באויר או בתיבה במקום שלא יוכל עכבר ליטלנו (תל"ד) ובש"ע סימן תלי"ח ובסימן תל"ט מבואר דין אם לא מצא מספר החמץ שהניח ודין עכבר נכנס למקום שבדק ובכר בפיו:

(כד) ואחר הבדיקה בלילה יבטלנו ויאמר כל חמירא דאיאת ברשותי דלא הוית' ולא בערת' לבטיל ולהוי הפקר כעפרא דארעא וטוב ללמד לעמי הארץ שאינן מבינים בלה"ק או אשה מבטלת שתאמר בלשון שטבינה דהיינו (חז"ל) חזן חדער וויער טייג ווחס עם חיי: חזן איין רשות חזן זיין הפקר חזק וחזן ניכט זיין גרעניכט נחר חזן ווייז ערד חזן גחוס) שהרי הביטול הוא מתורת הפקר ואם אינו יודע מה מהני הביטול (סג):

(כה) אע"ג דיכול אדם לעשות שליח לבדוק חמץ מ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו. ודוקא הבדיקה אבל הביטול י"א דאינו יכול לבטל ע"י שליח שהרי הביטול הוא מטעם הפקר ואם יאמר אדם להבירו להפקיר נכסיו אינו כלום אם לא שיוכה לו החמץ באחד מדרכי הקניה מ"מ י"א כיון שבאמת החמץ אינו ברשותו בלא"ה שהרי אסור בהנאה אלא שהכתוב העמידו ברשותו לענין זה שיעבור עליו ולכן בגילוי דעת שאינו רוצה בו סגי ולכן בדיעבד מהני ע"י שליח והשליח יאמר חמצו של פלוני יהיה הפקר ולכן אם אין האיש בביתו לא יסמוך על אשתו אע"ג דמסתמא היא בשלוחו בכל נכסיו מה שהוא לזכותו. ויבטל בעצמו במקום שהוא. ומ"מ תבטל גם אשתו דשמא ישבח מלבטל ודוקא אשתו אמרינן מסתמא היא שלוחו אבל איש אחר אפי' אם עשהו שליח לבדוק אינו יכול לבטל דמה מהני ביטול אצ"כ אמר לו בפירוש שיבטל ג"כ. אפטרופס של יתומים הייב לבדוק ולבער ולבטל ובמקום שנותנין שכר על הבדיקה נתן שכר ואם עבר ולא ביער ולא ביטל ועבר עליו הפסח אין לחייבו כיון שאינו חייב אלא בפשיעה ומה שלא מכר לא מקרי פשיעה אלא גרמא (ק"י סי' תל"ד ותמ"ג ועיין כלל ק"כ סימן ה'):

(כו) אע"ג שכבר ביטל בלילה מ"מ יבטל עוד הפעם ביום שהרי לאחר שביטל בלילה והזר לאכול אצ"כ זכה באותו פת ושמא ישאר ממנו ולכן יבטל עוד הפעם ויאמר כל חמירא דהזיתיה ודלא הויתיה דבערתיה ודלא בערתיה כו' כדי לכלול אף מה שנשאר בלילה לסעודתו ולא יבטל ביום עד לאחר ששרף החמץ כדי לקיים מצות ביעור חמץ שדינו לכתחילה בשרפה ואם יבטל קודם הרי אין החמץ שלו ואינו מצווה על שריפתו ולא יסמוך על ביטול היום דשמא ישכח מלשרוף החמץ עד לאחר שעת איסורו ואז לא מהני ביטולו. דלאחר זמן איסורו בלא"ה אינו שלו שהרי אסרה התורה וא"כ מה מהני ביטולו ולכן צריך לבטל ג"כ בשעת הבדיקה בלילה (סג) ומ"מ הלש עיסה לאחר זמן איסורו והוא טרוד במקום אחר וירא שמא תחמץ מבטלו קודם שתחמץ דכיון דעדיין אינו חמץ הוא ברשותו ויכול לבטל (תמ"ד) ולכן העושים מצות של מצוה בע"פ אחר חצות יאמרו כל הפרורין שיפלו יהיו הפקר (תכ"ק):

(כז) לא ברק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד תיבת כשנוכר. לא ברק ביום י"ד יבדוק בתוך הפסח ואפי' ב"ש ואם מצא לא יטללנו אלא יכפה עליו כלי כדלקמן סי' כ"ט ואימתי שבדוק מברך על ביעור חמץ וכ"ש אם נתחמץ לו איזה חמץ בפסח מברך על ביעור חמץ שהרי זה לא היה כלל בכלל הביטול ומיהו אפי' אם בודק בחמץ שאינו ידוע מ"מ מברך אע"ג שזה היה בכלל הביטול מ"מ מדרבנן הייב לבער וא"כ מברך על תקנת חכמים. ומיהו אם נתחמץ לו ע"י שנמצא חטה בתבשיל וכיוצא בו אינו מברך שאין זה ודאי חמץ. לא ברק כל ימי הפסח אעפ"י כן צריך לבדוק אפי' אחר הפסח דאז ג"כ צריך לבערו כדי שלא ישל בו שהרי חמץ שעבר עליו הפסח אסור ג"כ בהנאה. ומ"מ על הבדיקה זו שלאחר הפסח לא יברך כיון שאינו אסור אלא מטעם קנס (סי' תל"ה ומ"א) סס הכיז כל"ע אם ינרך אם מלא סמך ביו"ט אבל כסומן תמ"ז כ' נפשיטות לנרך וכן כמז הק"י וניל דעל

היי אדם כלל קיט קכ הלכות פסה

דעל חמץ פחות מכזית לא יברך די"א דא"צ ביעור (עיי' מ"א סימן תמ"ג ס"ק י' ולעיל סימן ז') :
(כח) כל הבדיקות אעפ"י שבדרך ביום מ"מ צריך לבדוק לאור הנר כמו בלילה (סימן תל"ג) :

(כט) מצא חמץ בביתו בחול המועד יברך ויציאנו להויג ויבערנו בשרפה ואם ביו"ט שני והיה אחרון של פסח לא ישרפנו שהרי הבערה היא אב מלאכה ולכן ישליכנו לבית הכסא ואע"ג שאסור למלטלו שהרי הוא מוקצה מ"מ ביו"ט ב' יש מקילין בשביל מצות ביעור וי"א דיו"ט שני כדון יו"ט ראשון אם כבר ביטל אבל אם לא ביטל או שנתחמץ לו ביו"ט לכ"ע ישליכנו לבהכ"ס (ס"י ס' תמ"ו) ואם מצא ביו"ט ראשון וכן בע"פ שחל בשבת ומצא לאחר שעה ה' דאסור בהנאה אסור למלטלו ואפילו אם נתחמץ בפסח ולא היה בכלל הביטול עובר עליו מדת ומלטול מוקצה אינו אלא מדרבנן מ"מ כיון שברצונו היה שורפו אלא שהכמים אסרו למלטלו ואינו משהא אותו ע"מ לקיימו אלא ע"מ לשורפו אינו עובר עליו ולכן יכפה עליו במקומו עד הלילה ואז ישליכנו לבה"כ (ועי' כנ"א סוף דין מוקצה) ואפי' לשרפו במקומו אסור אע"ג דמצות ביעור הוי עשה וא"כ בעידנא דעקר לאו דלא תעשה מלאכה מקיים לעשה וקיי"ל דעשה דוחה לית שאני יו"ט דהוי עשה ולית (עיי' כמ"א סימן תמ"ו ס"ק ז' ג') וכ"ז בחמץ גמור אבל הטעם שנמצאת בתבשיל בחי של פסח יכול לשהות התבשיל עד הערב וא"צ לבערו כיון דאינו חמץ ודאי וגם אינו אלא משהו אבל ביום ז' של פסח יבערנו ע"י נכרי דהיינו שאמר לנכרי לזרוק הכל לביה"כ דאם ישא עד הלילה אז לא יצטרך עוד לבערו ונמצא משהא החמץ ע"מ לקיימו וזה אסור אפילו באיסור משהו (תמ"ו) (ועיי' לקמן ס' קכ"ג ס' א' מה שכתנתי כזס תזנות קכס כזי וז"ר) :

(ל) יכול לבער החמץ תיכף בלילה לאחר הבדיקה אם לא ישאיר לו עוד . ואמנם אפ"ה טוב יותר לבערו ביום די"א דאין ביעור חמץ אלא שריפה דילפינן מנותר ושריפת נותר צריך להיות דוקא ביום . ומיהו הרבה פוסקים ס"ל דיכול לבערו בכל דבר רק שלא יהיה בעולם דהיינו לזרוק אותו לים או לבית הכסא והמנהג לשורפו ואם נתנו לנכרי קודם שעה ז' איצ לבער ומ"מ לא קיים מצות שריפת חמץ ואסור ליתנו לעבדו ושפחתו נכרי שצריך לית להם מזונותם אם הוא חמץ הרבה שאכלו לאחר איסורו שהרי נהנה מהחמץ (ת"י כזס ז"ג) ואם שרפו משעה ז' ולמעלה הואיל דאסור בהנאה ה"ז לא יסיק בו תגור וכזריים ולא יבשל ואם בישל או אפה אותו הפת ואותו תבשיל אסורין בהנאה ואפי' היה שם גיכ עצים דהתירא דהוי זה וזה גורם ואפ"ה אסור דיש שבח עצים בפת והוי כאלו האיסור בעין (כמ"ט הט"ו זי"ד ס' קמ"ג ס"ק ז') וכן הפחמין שלו אסורין בהנאה הואיל ושרפו אחר שנאסר בהנאה (תמ"ה ונמ"א) אם שרף חמץ קודם זמנו או שנתעפש עד שנפסל מאכילת כלב או שיחדו לישיבה וטח אותו בטיפ מותר לקיימו בפסח ואם נפל לתוך התבשיל בתוך הפסח בטל ברובא בעלמא כיון שהוא עפרא בעלמא (תמ"ג ונמ"א) :

כלל קכ. דין חמץ של נכרי בבית ישראל ודין ישראל שמשכן חמץ לנכרי או לישראל (ת"מ תמ"ח) :

(א) כתיב לא יראה לך חמץ וקבלו חז"ל דלכן כתיב לך להורות דדוקא שלך אי אתה רואה אבל חמץ שאינו שלו אינו עובר עליו . ואמנם מדכתיב קרא אחרינא שבעת ימים שאור לא ימצא בו ולא כתיב לך משמע אפילו מה שאינו שלו עובר וקבלו חז"ל דודאי אינו עובר אלא על חמץ שלו ומיהו אם קיבל עליו אחריות אע"ג דקיי"ל בכל התורה דבר הגורם לממון לאו כממון דמי מ"מ רבי רחמנא הכא גבי חמץ אם קיבל עליו אחריות עובר עליו דזה עכ"פ מצוי אצל ברשותו ולכן נכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל אם קיבל עליו אחריות מגנבה ואברה דהיינו שהתנה עמו בפירוש שמקבל אחריות דאע"ג דבישראל אף בסתם הוי כקיבל אחריות דכיון דאמר הכנס לרשותי הוי כאלו קיבר בפירוש אם לא

שאמר הנח לפני כמבואר בח"מ סימן רצ"א אבל בנכרי שהפקיד דקיי"ל שם סי' ש"א דאין דין שומרים לנכרי ולכן בעינן דוקא התנה אעפ"י דלא קנו מידו ומדינא אינו חייב מ"מ כיון שמחוק המלך כיון דהתנה חייב לשלם (ק"י סק"א) ולכן בן שהוא בביתו או בכל מקום שהוא רשות של ישראל חייב לבער ואפילו יחד לו מקום בפני עצמו בשכירות לא מהני לכתחלה דקיי"ל שכירות לא קניא לקולא (עיין ס"א סי' רמ"ו) ומ"מ בדיעבד סמכינן על ר"ת דס"ל דמהני יחד לו מקום והוי כמקבל אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי דמותר לכ"ע והיה נראה דאם ישראל שכר הבית מנכרי והשכיר מקום לנכרי מותר ממ"נ אפילו לכתחלה דאם שכירות קניא א"כ הוי ביתו של זה הנכרי השוכר ואם שכירות לא קניא א"כ אינו ביתו של ישראל כלל (וכמ"כ ח"מ"א כס"י רמ"ו) אך י"ל כיון שהוא עכ"פ ברשות ישראל ונקרא מצוי לו י"ל דגם בזה חייב לבער ולא מהני מה שיפקיד הישראל החמץ ביד נכרי אחר שאינו בעליו שכיון שהוא כשלו ה"ז כאלו מפקד חמצו ביד נכרי שחייב לבער כמו שנבאר בסימן ה' אבל אם חזר והפקידו ביד בעליו הראשונים אינו חייב לבער דה"ל כמקבל אחריות על חמצו של נכרי ברשות הנכרי ומותר שהרי אינו שלו וגם אינו מצוי לו ומיהו אם הנכרי השני מקבל עליו כל אחריות מגניבה ואבידה צ"ע (ועיין כ"ו נמ"א וק"י סי' ת"מ):

(ב) י"א דאפי"ן אם אין הישראל מקבל עליו אחריות גניבה ואבידה אלא שהוא עליו כשומר חנם כיון שעכ"פ יש מציאות שיהיה חייב לשלם כגון ע"י פשיעה הוי כחמצו של ישראל וחייב לבער וי"א דאפילו אינו מקבל עליו שום אחריות אלא שהנכרי אלם כגון אנשי חיילות וכיוצא בו שאם יאבד יעליל עליו ויכפהו לשלם חייב לבער ויש הולקים (וע"ז ונט"ו ונב"י) ואם הוא חייב מדינא דמלכותא לכ"ע חייב לבער ולכתחלה אם הוא שומר חנם יבערנו ובדיעבד ששכח לבער יש לסמוך אסברא ראשונה דכל שאין חייב בגניבה ואבידה מותר (ק"י ס"א). ובפסח אינו רשאי לקבל כלל פקדון חמץ אפי"ן בלא אחריות כלל:

(ג) ואם אינו חייב באחריות כלל אינו חייב לבערו ועכ"פ צריך לעשות לפניו מחיצה גבוהה י"ט כדי שלא יבא לידי מכשול ולאכלו כיון שחמץ לא בדילי מנייה אבל לא מהני לכפות עליו כלי כיון שיהיה מונה שם אייה ימים חיישינן שמא תנטל הכלי וכן מחיצה ע"י סדין ג"כ לא מהני שהולכין ובאין מתחתיו וכן נכרי שהניח חמץ בבית ישראל בלא רשותו אם הוא ב"יט כופה עליו כלי ובהוה"מ או שהניח בהוה"מ וכ"ש קודם פסח צריך לעשות מחיצה דכפויית כלי לא מהני רק ב"יט או על איזה שעות אפי"ן בהוה"מ ואם יכול לזרוק אותו להוץ או לבערו בענין שלא יצטרך לשלם לנכרי לא יטריח בהוה"מ לעשות מחיצה אלא יורקנו או יבערנו (ק"י ס"א):

(ד) ודוקא שהנכרי הניחו בבית ישראל והלך לו דאיכא למיחש שמא יאכלנו לכן צריך כפויית כלי אבל נכרי שנכנס לבית ישראל וחמצו בידו א"צ להוציאו ולא לכפויית כלי שהרי נכרי משמרו וגם אינו מסור בידו כלל אבל אסור לישראל לאכול על שלחן אחד עם נכרי אעפ"י שיעשה היכר בהפסק מפה אע"ג דמהני כשזה אוכל בשר וזה חלב אבל חמץ שהוא במשהו חיישינן שמא יתערב פירור ואפי"ן השלחן הוא גדול אסור דלא פלוג רבנן אבל אם אין הישראל אוכל על השלחן מותר להניח לנכרי שיאכל על שלהנו ואח"כ ירחצנו וידיחנו יפה (ס"א):

(ה) ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חבירו או אצל נכרי אעפ"י שקיבל עליו הנפקד אחריות מ"מ עובר עליו אף המפקד דהא דמקבל עליו אחריות נעשה כשלו היינו דוקא לחומרא שגם הנפקד עובר אבל לענין זה שנאמר שיצא מרשות המפקד לגמרי דהיינו לקולא ל"א דאדרבה בכל התורה קי"ל דעומד ברשות המפקד ולכן ישראל שהיה בידו חמצו של ישראל אחר בפקדון יעכבנו עד שעה ה' ואם לא בא בעליו ימכרנו לנכרי בענין שיוכל לחזור ולקנות ממנו אחר הפסח (כדלקמן בכלל ק"א) ואסור למכרו לחלוטין אם לא שא"א לו למכרו בענין זה דאז מותר למכרו לנכרי לחלוטין ואם יודע הנפקד שאם ימתין עד שעה ה' לא יוכל למכרו מותר למכרו קודם לזה (ועיין ס"ר וק"י ד) ואם לא מכרו חייב לבערו בזמן

חיי אדם כלל קב הלכות פסח

איסורו ואפי' אינו חייב באחריות כלל ונמצא שאינו עובר עליו מ"מ יעבור עליו המפקיד ומ"מ גם המפקיד לא יסמוך על זה וצריך גם הוא למכרו במקום שהוא אבל גם הנפקד אינו רשאי לסמוך על זה דשמא ישבח המפקיד ולכן הנפקד חייב לשלם להמפקיד שהרי פשע ולא מכרו (והס"י קולק נזה וגם נס"ר הכיז דין זה נל"ע ואם לא ביער ולא מכר ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך ואם נאכנס הקמץ אפי' כ' דבזו אפי' לומר הרי שלך לפניך קייב לשלם ממ"ג נח"א ועיין א"ר וק"ד) וישראל שמשכן המץ ביד חבירו המלוה עובר עליו דישראל מישראל קונה משכון (תמ"א ח"ה) ואם עבר ולא ביער צ"ע אם יכול לומר לו הרי שלך לפניך וחייב הלוה לפרוע לו מעותיו או דלמא כיון שפשע המלוה ולא מכרו הפסיד מעותיו ואפשר ד"ל דמלוה על המשכון דין שומר יש לו ובשומר יכול לומר הרי שלך לפניך היג במשכון וצ"ע (תמ"ג נח"ה):

(ו) בכל מקום דישראל חייב לבער המצו של נכרי ועבר ולא ביערו ובא הנכרי לאחר פסח רשאי ליתן לו החמץ בכיון דלאחד פסח אינו אסור אלא משום קנס בכה"ג לא גזרו אך מ"מ אסור שמא ימכרנו לישראל והחי' וא"ר מתירין בהנאה (ת"מ):

(ז) נכרי שהלוה לישראל על המצו והמשכון ברשות הנכרי או אפילו שמונה ברשות ישראל אלא שהקנהו לנכרי בקנין גמור אג"ק כמבואר לקמן בדין מכירת חמץ ואמר לו אם לא אפרע לך לזמן פלוני יהיה שלך מעכשיו והגיע הזמן ולא פרעו מותר אפי' לא הגיע הזמן פרעון עד אחר פסח ודין דאמר לו מעכשיו נמצא כשהגיע הזמן ולא פרעו היה החמץ למפרע של נכרי והיו המצו של נכרי ודוקא באלו ג' תנאים דהיינו (א) שאמר מעכשיו (ב) שיהיה ברשותו של נכרי (ג) כשיגיע הזמן ולא פרעו אבל אם חסר א' מן התנאים דינו כמצו של ישראל שעבר עליו הפסח ואסור לכל ישראל להנות ממנו דאם לא אמר לו מעכשיו אע"פ שהוא ברשותו של נכרי מכל מקום כיון שכל ימי הפסח היה של ישראל דקו"ל דבעל חוב אינו גובה אלא מזמן הפרעון ואילך כיון שהזמ"פ היה אחר הפסח היו חמץ של ישראל ברשות נכרי דעובר עליו המפקיד כדלעיל סימן ה' ואפילו אם הגיע הזמן קודם פסח ולא פרעו כיון שלא אמר לו מעכשיו כיון דקו"ל דכל דא הוי אסמכתא ואסמכתא לא קניא אע"ג ד"א דאין דין אסמכתא לנכרי מ"מ רוב אחרונים פוסקים לאיסור ואפילו אמר מעכשיו רק שלא היה ברשות הנכרי אלא שהיה מונה ברשות ישראל אע"ג דהוי המצו של נכרי כיון דאמר לו מעכשיו מ"מ ה"ל כמצו של נכרי ברשות ישראל והאחריות על ישראל שהרי אם יאבד המשכון יצטרך הישראל לשלם לו דבשלמא אם הוא מונה ברשות הנכרי ה"ל מקבל אחריות המצו של נכרי בביתו של נכרי דמותר כדלע"י סימן א' משא"כ כשהוא ברשות ישראל ואפי' אמר מעכשיו וגם מונה ברשות הנכרי אם הגיע זמן פסח ופרעו א"כ לא קנאו הנכרי מעולם וה"ל המצו של ישראל ברשות נכרי דאסור. ומ"מ לכתחלה נסתפקו הפוסקים אם מותר לישראל להלוות בענין זה שכיון שבידו לפדותו בפסח אם כן אפשר דאע"כ עובר עליו (תמ"א ועיין ס"א וע"ז) ס"ק ז' ועיין נפסקים מ"ו מוספות ד"ה סו"ל) ולכן ראוי להחמיר ולפדותו קודם פסח:

(ח) וכן ישראל שהלוה לנכרי על המצו והמשכון ברשות הישראל ואמר לו מעכשיו והגיע הזמן אפי' לאחר פסח ולא פרעו אפי' אין אחריות החמץ על הישראל אסור שהרי כיון שהגיע הזמן ולא פרעו נמצא היה למפרע של ישראל ומ"מ אין הישראל מחויב לבער בפסח שהרי עדיין לא הגיע הזמ"פ דשמא יפדנו ואפי' בא הנכרי בפסח ונתן דמיו מותר להניח לנכרי ליטול המצו אבל אם לא אמר לו מעכשיו ואין אחריותו עליו מותר אע"פ שהיה בבית ישראל (ועי' נס"י מה שסקפה ולא יוסף):

(ט) אם עבר ישראל ומכר החמץ לאחר זמן איסורו ואפי' בפסח גופו (פ"מ) י"א דהמעות מותר אפי' לבעל החמץ שחמץ אינו תופס דמיו וי"א דדוקא אם שפחתו

חיי אדם כלל קב קבא הלכות פסח

שפחתו עשתה זאת שלא בדיעת ישראל מותר אבל אם עשה הנכרי בדיעתו של ישראל אסור ע"פ לבעל החמץ מטעם קנס (ע' מ"א סי' תמ"ג ס"ק ו') :

כלל קבא . דין חמץ . ותערובת חמץ קודם פסח . ונוקשה . (תמ"ג ותמ"ו):

(א) ג' מיני חמץ הם . (ב) שאור או חמץ בעין שראוי לאכילה ואינו מעורב בדבר אחר ; (ג) חמץ גמור ע"י תערובות . (ד) חמץ נוקשה דהיינו חמץ רע שלא היה ראוי לאכילה מעולם כגון אותן שהסופרים מדבקין ניירותיהם שעושין מקמה ומים או שאינו חמץ גמור כגון שאור שעדיין לא הדמיץ כל צרכו וי"א גם עיסה שנילושה במים עם מי פירות (ע' ריב"ג סי' ג') והלוקין קצת בדינם האוכל כזית מחמץ בעין חייב כרת וע"י תערובות אע"ג דליכא כרת מ"מ עובר בלאו דכל מחמצת כו' שהוא אזהרה לתערובות חמץ שאין בו כזית בכא"פ ואם הוא מין במינו כגון שנתערב קמה מתבואה ששורין ההיטין קודם הטחינה בקמה של פסח אם נתבטל ברוב כיון דמה"ת מותר אפילו לאכילה שהרי מה"ת בטל ברוב כדן כל איסורין שבתורה וא"כ מותר לשהותו מה"ת מ"מ מדרבנן חייב לבער משום לא פלוג אבל מין בשאינו מינו ר"ל תערובות חמץ בכוחה הבבלי אפי' נתערב בו עד שאין כזית בכא"פ מ"מ חייב לבערו שהרי ע"פ החמץ מצורף ממילא ועובר בב"י (תמ"ג נמ"א סק"א) וע' ביבמות דף פ"ב ד"ה ר' יהודא דאפי' קמה חטין בקמה שעורים הוי מב"מ לרבא דאזיל בתר שמא ומה שכתב תוס' בפסחים דף מ"ד ד"ה איתב' דהוי מבשאי"מ צ"ל דהתם מארי דשמעתא אב"י ואב"י ס"ל דאזלינן בתר טעמא אך מה"ת לח בלח אין ג"מ בזה דודאי אזלינן בתר טעמא כמש"כ הש"ך בסומן צ"ח רק לענין יבש ביבש (וע' נ"ד סי' ק"ט ס"ק ק"ט ט') וכ"ש אם נתערב דגן שצמח בכרי של תבואה שצריך לבער שהרי אלו הגרעינים הם ניכרים וכל דבר הניכר ל"ש בו ביטול (תמ"ו נמ"א ס"ק מ"ה) . וחמץ נוקשה מה"ת אינו עובר בב"י מ"מ מדרבנן חייב לבער דלא פלוג רבנן אבל נוקשה ע"י תערובות מותר לשהותה (תמ"ג) . נמצא לכ"ז דכל דבר שיש בו חמץ גמור חייב לבער . ואם אין בו חמץ בעין אלא טעם חמץ כגון שבישול איזה דבר עם חמץ אע"פ שהסיר החמץ ולא נשאר בו אלא הטעם אפ"ה חייבים עליו דקו"ל טב"ע דאורייתא ולענין בל יראה מסתפק בה"י אם עובר עליו אבל דבר שאין בו חמץ כלל אלא שנתבשל בכלי חמץ שה"י בן יומו או שנכבש בתוכו אע"ג דאסור באכילה לכ"ע מ"מ י"א דמותר להשהותה ודוקא קודם פסח אבל בישל או נכבש בפסח אפי' אב"י צריך לבער (ע' מ"א סי' תמ"ג ס"ק ט' וק"י ס"ק י') :

(ב) דבר המעמיד הוי כאלו הוא בעין ולא בטל אפי' באלף ולכן אם העמיד גבינות בחומץ שכר או חומץ שנתחמץ בשמרי שכר חייב לבער וכן דבש שקורין (מעד) שהחמיצו משמרי דבש שבישול כל השנה ודבש הראשון שבישול היה מחומץ בשמרי שכר וזה שבישול עתה היה רביעי או חמישי חייב לבערו . ודוקא שלא היה שם מעמיד אחר אבל אם היה ג"כ מעמיד אחר של היתר הוי זה וזה גורם ומותר (מ"א סי' תמ"ג וע' נכמת אדם כלל כ"ג סי' ל"ז) . וכל דבר שתחלת עשייתו כך כגון משקה שעושין מחומץ ושאר משקין מעורבין אפי' באלף לא בטל דהוי כדבר המעמיד ומיהו כ"ז אינו אלא מדרבנן . ובדיעבד אם שכח ולא ביערו ועבר עליו הפסח במקום הפ"מ יש להתיר בהנאה ע"י השלכת הנאת המעמיד לים המלח (ע' מ"א ס"ק ט"ו) ואם העמידו ע"י קיבה שנכבש בכלי חמץ אסור לאכלו ומותר להשהותה (סג) :

(ג) שכר שלנו וי"ש שלנו הוא חמץ גמור וכן השמרים מהם ;
 (ד) חמץ שהיה ראוי לאכילה אע"פ שנתקלקל מ"מ חייב לבער עד שתפסל מאכילת כלב קודם זמן איסורו דאז הוי כעפרא בעלמא אבל לאכלו אפ"ה אסור ואם נפסל לאחר זמן איסורו חייב לבער (מ"א) כדלעיל סוף כלל ק"ט ;
 (ה) בגדים שמכבסים בהלב חטה שקורין (קראכמעל) מותר לקיימן ומ"מ אסור להציען על השלחן אם יש איזה ממשות עליהן בענין שיהיה חשש שיפרוך קצת וכ"ש שאסור לתת לתוכן קמה של פסח ;

חיי אדם כלל קכא הלכות פסח

(ו) מותר לדבק ניירות בחלון בתוך לי' יום קודם פסח ובלבד שלא יהיה החמץ ניכר דכיון דהוא חמץ נוקשה וליש שמא יבא לאכלו דאינו ראוי אלא דלא פלוג רבנן וכיון שהוא מכוסה בנייר דל"ש כלל שמא יבא לאכלו לא החמירו אבל אם נראה מבחוץ אסור אבל קודם שלשים יום הכל מותר (סז):

(ז) דיו שבישלו בשכר קודם פסח מותר לכתוב בו ואם בשלו נכרי בפסח אסור לקנותו ממנו. דגם חמץ ש"ג אסור בהנאה בפסח וכן חמץ גמור שנתערב עם שאר מינים שאינו מאכל אדם כלל כגון עריבת העבדנין שנתן לתוכן קמה ועורות אפי' נתנו שעה א' קודם הביעור או אפי' לא נתן עורות רק שנתן הקמה ג' ימים קודם שעת הביעור וא"כ כבר נפסד והבאיש. וכן הקילור והרטיה ותריקא שנתן לתוכו חמץ מותר לקיימו שהרי נפסד צורת החמץ (תמ"ג). (גדפוס הראשון כתבתי דמה שקורין (מוטלסק) מותר להשהותן וכתב לי אפי' הישם מהו' לני עזה טעות כי קקר הדבר שהוא קמץ גמור ומה שאינו מעפס היינו עמס שהאפיה היא בטוב וכן אמרו לי פה הנקילין נמלכה זו ולא"כ אע"ג שעירבונו זו מיני לבעוכים דיכו כקמץ גמור ע"י מערבות וקייב לבער):

(ח) חמץ בפסח מה"ת שוה לשאר איסורין ואוסר בני"ט דהיינו בששי" אלא שה"ל החמירו ואסרו תערובתו בין במינו בין שלא במינו במשהו אפילו בהנאה וצריך לשרוף הכל ולא סגי בפדיון דמי החמץ ולמכור השאר או למכור כך לנכרי אע"פ שאינו שוה יותר בשביל המשהו מ"מ כבר נהגו לשרוף הכל אבל הכלים שנתבשל בתוכם אפי' חמץ גמור מותר להשהותם אחר הפסח וא"צ שבירה ומותר אז לבשל בהם בין במינו ובין שלא במינו. ואם נתערב מתערבות זה שנתערב במשהו בתערובות ב' ונמצא דאיכא תרי משהו כבר נתפשט ההוראה לאיסור (נמ"א מס"ז ס"ק י"ג) ולכן תבשיל שנמצא בו היטה נאסרה הכף והקדרה וכל הכלים. ואם הגיסו בכף קדרה שניה הכל אסור וכתוב בא"ר דדוקא בכף יש להחמיר לאסור מטעם דאין לו פליטה מגופו או לח בלה אבל יבש שנתערב בו משהו ונתערב באהרות ויש רוב כנגדו ומכיר החתיכה השאר מותר אבל אם אינו מכיר הכל אסור. ובמקום הפ"מ ושמחת יו"ט ויש עוד צד להקל כ' הנו"פ בס"מ צ"ב סק"י דיש לעשות סניף להתיר התערבות הב'. ובמקום שיש הרבה צדדים להקל יש לצרף עוד דעת השאלתות דס"ל דחמץ שוה לשאר איסורים ובטל בס' כמשי"כ המ"א (ס"י) מס"ז ס"ק ל"ג). ולפי שיתבאר לקמן כלל קכ"ב סימן י"ב להקל התערבות וא"כ י"ל דהיינו טעמא דדוקא בדאיכא ודאי משהו אמרינן תרי משהו אבל בספק משהו לא אמרינן תרי משהו. אמנם י"ל דדוקא התם ד"ל עכשיו נפל ואיכ' יש לסמוך על הפוסקים דס"ל דלעולם לא מהזקינן מומן לזמן ואמרינן עכשיו נפל משא"כ בשאר ספיקות ובעין זה כתב שם בא"ר:

(ט) בד"א בדבר שאוסר בשאר איסורין בני"ט וצריכין שיעור לבטלו אבל בדבר דבש"א א"צ לבטלו אלא דבעי הדחה או קליפה או נטילה והיינו משום דאמרינן דאין האיסור נבלע כלל יותר מזה השיעור וא"כ היה בחמץ סגי בהכי ולפיכך ההותך בסכין של חמץ לפת וכיוצא בו מדברים שאינם חריפים אפי' בן יומא ואפילו אינו מקונח דבש"א א"צ אלא הדחה או גרידא כמבואר בהיבורי חכמת אדם כלל מ"ט סימן ט' א"כ הכי נמי בחמץ די בהדחה או גרידא ומ"מ כדיעבד אם בישל בלא הדחה או בדבר שא"א בהדחה או בגרידא אע"פ דבש"א מותר כמבואר שם כלל מ"ב ס"י ב' אבל בחמץ אפי' דיעבד אסור דעכ"פ משהו מיהו איכא וביטול אינו שייך בפסח (וכ"כ הגאון נעל ק"ד וכ"כ בא"ר דכ"מ נמ"א ס"ק ל"ד) וא"ר מיקל בדבר שיש רק חשש שמא בא לתוכו פירור אבל בדבר שבא לתוכו ודאי משהו ולא הדיח אסור אף בדיעבד וה"ה בדבר שצריך קליפה ונתבשל בלא קליפה אע"ג דבש"א בטיל כמבואר שם כלל מ"ב ס"י י' אבל בחמץ אסור הכל כמשי"כ המ"א ס"י תמ"ז ס"ק ל"ג:

(י) ולפ"ז בדין עירוי כגון שעירה מכלי חמץ על בשר כיון דקיימא לן דלביע עירוי אינו אוסר יותר מביק כמבואר שם כלל נ"ט וא"כ ה"ג בחמץ ועי' בני"א סימן כ' שכתבתי דבמקום שאין הסוד גדול יש לאסור כולו וכן בדין תתאה גבר דקיי"ל

חיי אדם כלל קבא הלכות חוה"מ קסו

דאם התחתון צונן אינו אוסר העליון רק כ"ק כמבואר בכלל ס' גם בפסח אינו אוסר רק כ"ק כגון שהניח בשר או מצה רותח על חמץ צונן אמרינן תתאה גבר ואם הניח התיכה בשר רותח בקערה חמץ צונן דקיי"ל בש"א (בכלל ג"ז סימן ד') דאינו אוסר אלא כ"ק ואפילו בדבר שיש לו רטיבות קצת דתתאה גבר אי"כ ה"ה בחמץ (ומש"כ המ"א סי' תמ"ז סס"ק ט' דיש להסמיר בדבר גזס היינו כלינו נקליפה וכ"כ הגאון בעל ס"ד) ואם נשתמשו בקערה חמץ אפילו צוננת ברוטב שהיה"ב ואם כן בש"א צריך ס' נגד קליפת הקערה כמבואר שם אי"כ בחמץ אסור כולו דכב"ד דצריך לבטל בש"א אוסר במשהו בפסח. ואם הניח חמץ רותח בקערה ש"פ נאסר הכלי עכ"פ כ"ק וא"כ כולו אסור ודוקא חמץ בעין אבל אם הניח דבר שבלע חמץ דבש"א אינו אוסר כלל דקיי"ל דמאכל אינו פולט בלא רוטב אם הבליעה היה דבר כחוש וא"כ י"ל דגם בחמץ מותר אך לפי מה שבי' הח"י דבתוך הפסח לאסור כולו הם בהם כדלקמן סי' י"א וא"כ י"ל הכי נמי בתוך הפסח. ולכלי עלמא אין כלי אוסר כלי בנגיעתה :

(יא) ולפ"ז בנגע כבר חמץ בככר מצה אפי' בתנור שניהם רותחים לדידן לרמ"א דקיי"ל בכלל ס' סי' ט' דחם בחם בלא רוטב אוסר כולו אע"ג דמדינא אינו אוסר רק כדי נטילה באיסור כחוש מכל מקום כיון שא"א בקיאינן בין כחוש לשמן אסור כולו אך זה שייך בדבר ששייך בו שמן אבל חמץ דהוא בודאי כחוש ול"ש לגזור אטו שמן ולכן פסק בש"ע באמת (נס' תמ"ז ונס' תס"ח) דאינו אוסר רק כדי נטילה אמנם הבי"א או"ל לשיטתו בי"ד סי' ק"ה אבל לדידן דקיי"ל כרמ"א שם ולכן י"א דכולו אסור (רש"ל ונ"ח) וי"א דאוקמי אדינא אפי' לדידן (ט"ו ומ"א) וכתב הח"י דבתוך הפסח יש לאסור כולו וה"ה בחטה שנמצאת במצה אפויה נמי דינא הכי (תס"ו נתי"א). והתנור צריך הכשר באותו מקום שעמד החמץ אבל שאר מקומות א"צ הכשר דדוקא בבישול מפעפע בכל הכלי אבל לא באפייה (מ"א סימן תס"ז ס"ק ל"ו ות"י סי' תס"א ס"ק י"ד) :

(יב) בדי"א בחמץ ומצה שאין א' מהם שמן אבל מצה המשוחה בשומן דקיי"ל בש"א (נזכמת אדם נכלל ס' סי' ג') דאזיל היתר ומפטם לאיסור ואוסר כולו וא"כ ה"ה הכא אוסר כולו. וכן מצה שנתכפלה ונגעה במצה אם אינה משוחה בשומן דינו כמו בסימן י"א אבל אם משוחה בשומן יש חילוק דאם נגעה במקום הכפל עצמו נמצא הוי כאלו נוגע באיסור מהמת עצמו דאמרינן אזיל היתר כו' אבל אם נגעה בצד האחר דינו רק כאלו בלעה איסור ובאיסור הבלוע לא אמרינן בשאר איסורים אזיל היתר כמבואר שם (סי' ה') א"כ הי"נ בחמץ וא"כ אינו אוסר רק כדי נטילה. ולענין שאר המצות שנגעו במצה זו כיון דיש פוסקים בש"א דלא אמרינן כלל אזיל היתר ומפטם כמבואר שם ולכן במצה המשוחה בשומן שנגעה בחמץ גמור יש להתיר האחרת הנוגעת בזו שנאסרה ע"י קליפה או שימכרם לנכרי ואם אינה חמץ גמור רק נפוחה או כפולה נגעה בצד האחר יש להתיר האחרת שנגעה בו (וע' מ"א סי' תמ"ז ותס"א דמשמע דלעולם נמצוה נשומן דינו זה) ואין חילוק בזה אם נגעה הוי לתנור או בתנור דאפילו נגעה בתנור בחמץ שאר מצות שבתנור שאינם נוגעות מותרים שהרי עכ"פ המשוחים אינם משוחים כ"כ עד שיזוב מהם השומן דא"כ בלא"ה אסור מדין כו"ח כדאיתא בי"ד סי' צ"ו קיי"ל דאינו מפעפע בכל הכלי דק דוקא בבישול (כמש"כ המ"א סס"י תס"ז) ואף על גב שכתב המ"א שם דאם התרנגולת שמינה הכל אסור היינו משום היפוך השפוד זב השומן וכן משמע שם שכתב אפילו אינה נוגעת משמע אבל היפוך שפוד צריך דאלי"כ ה"ל לכתוב סתם בכל ענין אסור א"ו דאם לא היפך השפוד אינו אוסר אפילו בשמינה דאינה מפעפע. והגאון בעל ח"ד מחמיר בזה ונכנס בדחוקים דבסי' תמ"ז מיירי שהחטה נוגע בשפוד. ומסתימת דברי המ"א שם לא משמע כן וגם היה לו לחלק בין בתוך התנור או הוי לתנור א"ו משמע דאין חילוק כן נ"ל וע' בנ"א סי' י"ג: (יג) הטעם שהחמירו בחמץ לאסור במשהו יותר משאר איסורין הוא משום דלא בדילין מיניה כולא שתא וגם משום שהוא בכרת משא"כ בחלב ודם אע"ג דהוא בכרת מ"מ בדילין מניה כולא שתא. ולפיכך דוקא כליל מ"ו אסור במשהו

חיי אדם כלל קמא הלכות פסח

משאיכ בע"פ מו' שעות עד הלילה כיון דאז אע"ג דאסור מה"ת במבואר לעיל מ"מ אין בו כרת וכן המץ נוקשה אפילו בפסח אפילו להפוסקים דאסור מה"ת כיון שאין בו כרת ומכשיב להפוסקים דאינו אלא מדרבנן ולכן אפילו בפסח בטל בס' (מ"א תמ"ז ס"ק ה')

(יד) מדינא נטל"פ מותר גם בפסח וכן סתם הב"י בש"ע אבל מטעמי הנוכריי החמירו הפוסקים לאסור בפסח אפילו נטל"פ דעכ"פ לא גרע ממשוהו ואפילו משוהו ונטל"פ אסור אבל בע"פ עד הלילה מותר ומ"מ בדבר שהוא עפרא בעלמא אפילו בפסח מותר דבשלמא נטל"פ עכ"פ יש טעם אלא שהוא פגום משא"כ כאן דאין כאן טעם כלל. ומטעם זה מתיר הח"צ בתשו' סימן ע"ה בסכין שעבר עליו י"ב חודש דאפילו התך דברים חריפים אינו אוסר אבל אם נעשה כעפרא לאחר זמן איסורא אוסר דקיי"ל דאפי' העפר אסור בהנאה כדאי' בסימן תמ"ה ולעיל כלל קמ"ט סימן ל' (תמ"ז) :

(טו) נתערב בע"פ ונתבטל בס' ונשתהא עד פסח אם היה המץ בעין כגון חטה שנמצאת בע"פ בתרנגולת מבושלת ונתבטל ואח"כ חממו התרנגולת בפסח בעוד שהחטה בתוכה כ' המ"א דלכ"ע חוזר וניער ואסור במשהו ואם נטלו החטה מתרנגולת בע"פ או אפילו לא נטלו אלא שלא חממו התרנגולת בפסח אע"ג שעדיין נשאר בו טעם משהו כיון שאין בו אלא טעם בעלמא כ' המ"א דבזה לכ"ע אינו חוזר וניער (וכתנתי נטל"פ גסגס זה מחלוקת) ובדבר שיש בו ממשות האיסור אלא שאינו בעין כגון שכר שנתערב כדביש וכיוצא בו ונתבטל כבר קודם פסח בזה יש מחלוקת הפוסקים אם אמרינן חוזר וניער ולכן לכתחלה יאכלנו עד הלילה ובדיעבד במדינות אלו נוהגין בכל תערובות לח בלח דלא אמרינן חוזר וניער ומותר לכתחלה בשעת התירא לערב בידיים ולאכול בפסח. (ולכאורה היה כנראה דזה דוקא שזדע לו קודם פסח וא"כ כבר נתבטל ונעשה הימר גמור אבל כשלא נזדע לו כלל מן התערובות עד פסח וא"כ הוי כמתערב בפסח ואוסר במשהו ועיי' נט"א סימן כ"ד שכתנתי דלעולם מותר). ומ"מ במקום שיש לחוש לתערובות כגון פת שנפל ליון אע"ג שנטלו משם מ"מ חיישינן שמא נשארו בו פירוורין בעין וע"כ חוזר וניער ואע"ג שהוא צונן מ"מ כיון ששוהה בפסח מעל"ע וא"כ הוי כבוש כמבושול ומ"מ מותר להשהותו ומותר להנות ממנו וכן כל דבר שמותר לשהות מותר להנות ממנו (ק"י ס"ק י"ח) ומיהו אם סינן היין קודם פסח אע"ג ד"יא דלא מהגי סינון מ"מ יש להקל לצורך ובלבד שיהיה בגד דק שא"א לפירור קמץ לעבור דרך הנקבים ואז אף אם יעבור הוי כלח בלח. ואם שאב קודם פסח זוהמא שר דבש בנפה המוצה מותר דהוי לח בלח (ק"י ס"ק י"ח) :

(טז) דבר שצריך קליפה ולא קלף מע"ט מותר לקלוף בפסח (ק"י סימן תס"א ס"ק י"ח) ואם לא קלף ובישלו כך הכל אסור ואע"ג דאין כאן אלא בלוע וקיי"ל לעיל (ס"י ח') דבדבר שאין בו אלא טעם לא אמרינן חוזר וניער היינו דוקא שנתבטל בס' אבל בקליפה אין בו באותו קליפה ס' נגד הבלוע (וכ"כ א"ר סימן תמ"ז ס"ק ו') אך זה דוקא כשהקליפה מדינא כגון חטה שנגע בחתי' שנמלחה או אפילו כשיש לספק שמא נגע החטה או שלא ידעינן באיזה חתי' נגע החטה וא"כ טעונין כולן קליפא מדינא אבל אם לא נגע החטה בחתי' זו רק שחתי' אחרת נגע בחתיכה זו דאע"ג דנוהגין להצריכה קליפה כדלקמן כלל קכ"ב אם נתבשלה כך מותרת (ס"י תמ"ז נט"א ס"ק ל"ג) :

(יז) אע"ג דקיי"ל בש"א כלי שני דאינו מפליט ומבליע מ"מ בפסח יש להחמיר. דבלאו הכי גם בש"א יש אוסרין וגם י"א דבפסח אפי' בצונן אסור ודוקא כשהוא חם כיכ שהים"ב דבלא"ה דינו כצונן. ומ"מ בהפ"ט או מניעת שמחת יו"ט בפרט בכלי שאב"י יש להקל וכן אם נשתמש בכלי שתשמישו בביש אף בכלי חרס יש להקל (ק"י סק"ט בסימן תכ"א). ומ"מ לכ"ע אם נשפך מביש על צונן אין להחמיר ולומר דדינו בעירו מביד דאוסר כ"ק כולי האי לא אמרינן (תמ"ז ס"ק ט')

(יח) חמץ ומצה שאפו בתנור אחד אם התנור קמץ וסתום ואיזה מגולין לרוב הפוסקים אסור אפילו להסוברין ריחא לאו מילתא בשאר איסורין אבל בחמץ אסורים

אסורים דלא גרע ממהו מ"מ בהפס"מ יש לסמוך על המקילין גם בזה בין בצלי ובין בהמין הטמונין לשבת ואפילו בתנור סתום לגמרי ודלא כמ"א בא"ח סימן תמ"ז (כו"פ נ"ד סימן ק"ק וק"י) אבל אם הותר דבר חריף אפילו בתנור גדול ופתוה אסור אפילו בהפס"מ (מ"י סג). והרף שסותמין בו התנור לכתחלה יש ליקח חרשה ובדיעבד אינו אסור:

(יט) יבש ביבש אע"ג דבש"א קי"ל דמין במינו בטל ברוב אבל חמץ ומצה אפילו באלף לא בטל דכשם דבלה איסורו במשהו היה ביבש. וכ"ז בפסח אבל בע"פ דלה בסי"ה יבש דבטל ברוב ובלבד שיאכלנו קודם פסח דאל"כ חוזר וניער (מ"א ס"ק ט) ומ"מ יש חילוק בין לח ליבש דלה בלה שנתבטל מותר לקיימו לכ"ע אפי' למ"ד חוזר וניער אבל יבש ביבש אע"פ שנתבטל אסור לקיימו דעכ"פ החמץ בביתו (ור"ל מדרבנן עיין נכ"א סימן ק) ולכן אם יכול לבשלו עד שיהא נימוח ויתערב קודם פסח בסי"ה ואז דינו כלה ומותר לאכלו בפסח (מ"א ס"ק י"ב) ובמקום הפסד גדול עיין בנ"א מה שכתבתי לענין לשחות:

(כ) יבש ביבש שנתערב ברוב בפסח ונאכל אחד מהם מותר דכיון דמה"ת בטל רק מדרבנן אסור ובדרבנן תלינן שזה שנאכל היה האיסור ובלבד שיאכל שנים שנים וה"ה להתערבות השלישי שרי כש"א ומבואר בהיבורי ה"א כלל ס"ג (מ"א סימן תס"ז ס"ק ז):

(כא) הא דיבש ביבש בטל דוקא בפרוסה אבל ככר חמץ שנתערב לא בטל אפי' באלף דהוי דבר שבמנין (תמ"ז ס"ק ט) ומצה שהיה בה חטה או שנתכפלה מצד אחד וחתכו הכפל (ול"ל שהוא צעקין צעדין הוא דבר שצמחין) ונתערבה באחרת (היינו לשיטתו עכ"ל צמ"א ס"ק י"ב דבעינן ס' כנגד לז' הפסחים) בטל ברוב דלא מקרי דבר שבמנין כיון דאין איסורו מחמת עצמו רק מחמת בלועו כמו שבארתי בה"א שם (מ"א סג) משמע מדבריו דס"ל דביבש אע"ג דקי"ל דח"נ זה דוקא באיסור מחמת עצמו משא"כ בבלוע אינו אלא כשעם דלשיטתו לכ"ע אינו ח"נ וכ"מ מדבריו בסי"ה תנ"א ס"ק ל"ז שכתב דאם נתערבו בשילות וכ"כ בה"ד שכן דעת המ"א אבל דעת הח"י סי' תנ"א ס"ק נ"ד דאף בזה חוזר וניער:

(כב) כלי חמץ שנתערב בכלים אינו בטל דהא י"א דאפילו בש"א אינו בטל (סי' תמ"ז נ"א ס"ק ט) ומ"מ בהפס"מ ומניעת שמחת יד"ט יש לסמוך על א"ר שב' בשם נה"ג דבאינו ב"י יש להקל מ"מ יסיר כלי א' ממנו ויאסר דכנה"ג כ"כ לשיטת הסוגרים נטל"פ מותר ול"ע צככה"ג):

(כג) חטים שנתחמצו ונתערבו בחטים אחר"י עד שאינן ניכרים מותר להוסיף עליהן עד ס' ולטחנן ולאפות קודם פסח דקמה בקמה הוי לה בלה ואינו ח"נ ולא הוי מבטל איסור לכתחלה כיון שעדיין שעת היתר (תמ"ז ס"ק מ"ה ומס"ז ס"ק ז'. ועיין לקמן כלל קכ"ד סימן כ"ח וכלל קכ"ו סימן כ'):

(כד) בשר יבש וגבינה ודגים שנמלחו קודם פסח ולא נזהרו בהם לבדוק המלח ולמלחם בכלי פסח מותר להדיחם ביו"ט ולאכלם דאף אם היה בהם מעט חמץ נתבטל קודם פסח ואפי' את"ל שנמלחו בכלי חמץ ב"י מ"מ אין מליחה לכלים להפליט ועוד דסתם כלים אין משתמשים בהם חמץ הרבה ואם כן בוודאי יש ס' לבטל הפליטה וכבר נתבטל. אבל דגים מלוחים השרוים במים בכלי חמץ בפסח יש להחמיר לזהר מהם דעינינו רואות שהשריית (העריכה) הוא עז ונמצא בולע מפליטת כלים בפסח אבל אם שרוי בכלי של פסח או קודם י"ט אפילו בכלי חמץ אין לחוש וכ"ז מדינא וכן סתם בב"י בש"ע אבל אנו במדינות אלו קבלנו עלינו כאותן פוסקים להחמיר לכתחלה שלא לאכול כל המלוחים או הכבושים אם לא נזהרו בגי' דברים (ה) לבדוק המלח (ו) שלא להתכם בסכין של חמץ (ז) שלא למלחם או לכבשם בכלי חמץ אפי' אינו ב"י. ואם הדיחו הבשר ג' פעמי' קודם פסח נזהגים לאכלו והדחה תהיה ע"י שריה קצת ולא בהעברה בעלמא ובגי' מימות מחולפים ובכלי פסח ובדיעבד אפי' בכלי חמץ או לשרותו בנהר ולכתחלה ישרה וידיה קודם פסח ומ"מ אם לא הדיחו מותר לשרות ולהדיח אפילו בפסח. וכ"ז דוקא בבשר בין בשר יבש ובין שנמלח מחדש אלא שנמלח מליחה מרובה

חיי אדם כלל קבא הלכות פסח

עד שא"א לאכלו בלא הדחה (א"ר נשס מ"ט) ומ"מ בדיעבד אפילו בע"פ אחר חצות אם אירע שנמלח בשר בכלי חמץ שהם אבי"ש לתתיר ע"י הדחה אבל אם א"י אם הוא ב"י אסור אפילו קודם הפסח הרבה (נ"ח נמאנה ס' קכ"ג ועיין לקמן ס' כ"ה) אבל דגים אין נוהגין לאכלן ע"י הדחה ומ"מ כשיש דוחק בבשר מתירין גם בדגים. ואפ"י בשר יבש שנמלח וחתכו תוך המלח שום בסבין חמץ דק דק ושמו על הבישר ליתן טעם וריח יש לתתיר ע"י הדחה ושריה ובלבד שלא יאכל השום. וכל הכבושים כגון (אויגערקעס ולימונעס) וכיוצא בו אין מתירין כלל ע"י הדחה כיון דאין ריבן להדיחן וכן גבינות וכרכשות הממולאים בשר אפילו בלא שומים לא מהני להם הדחה שמא נתערב בו בפנים איזה פירור וכ"ז לתתלה אבל בדיעבד שכבר בשלו אותו בפסח וא"א לקיימו לאחר פסח מותרים וכ"ש דאין אוסרים תערובתן אפ"י בפחות מס' אם יש שום במבחות אוסר התערובות בפסח כחמץ גמור שהרי נחתך בסבין של חמץ (ס' תמ"ז):

(כה) וכ"ז שנמלחו בסתם כלים שבליעתן מהמץ משהו אבל אם נכבשו בכלים שמשתמשין חמץ בשפע כגון חביות של שכר או יי"ש ומחבת שמטנגין בו מיני קמחין א"כ בודאי אין במה שבתוכו לבטל הפליטה בס' ולכן אם נכבשו בתוכו אפ"י במים מע"ל אפ"י קודם פסח אם באותו רגע שפינה החמץ נהן לתוכו אם כן אע"ג דלא נעשה כבוש עד אחר מע"ל ואז כבר נטלי"פ מ"מ ל"ל דהבליעה והפגימה באים כאחד ואסור מדינא ומכ"ש אם נכבש בו דברים המוצים והריפים דאפילו הכלי אינו ב"י אוסרים מדינא דהורפיה משויה ליה לשבח. ואם נמלח בתוכו אע"ג דאין מליחה לכלים להפליט מ"מ מה שמונח בציר נעשה כבוש תיבך לאחר ששהה כדי שיתחיל להתרית (מ"א ס"ק ט"ז) ומ"מ במקום הפסד יש לסמוך על הפוסקים דאפ"י בציר בעיני דוקא מע"ל (ע"ך ועיין בפיכורי ק"א שער אר"ה ס"י ע"ז) ואין להחמיר בדברים שנעשה קודם פסח. וכ"ז כשפינג קודם פסח אבל אם עמדו בכלי חמץ בפסח או מקבלים מעט חדש בפסח ואסור הכל ומ"מ אינו אסור אלא מה שבתוך הציר דכבוש אינו מפליט מכולו (ומ"מ ל"ע א"ס כנר ככנש קודם פסח ולא פינג וכפסס לא עמד סס כל מע"ל א"ס כאמר דמשכנשה כנוס אז בכל רגע ורגע צולע וכמו ציטול משהתקיל לנשל צולע בכל רגע או כיחל דלעולם לא מפליט עד אחר מע"ל וא"ס פינג קודם מע"ל עדיין לא צלע כלל ול"ע) ומ"מ בכבוש בציר או בדברים המוצים ביום טוב יש להחמיר ולאסור כשישהה כדי שיתנו על האור וירתיה וכדעת המ"א:

(כו) שומן מהותך וכן כל דבר שבשלו בכלי חמץ קודם פסח אם בשלו ונזחרו בכ"ד לשם פסח רק שבשלו אותו בכלי שאב"י מותר לאכלו בפסח ובלבד שיערה אותם קודם פסח לכלי פסח אבל אם לא נזחרו בו בשעת עשייתו מהמץ היישינגן שמא נתערב בו משהו חמץ או שמא היה המחבת ב"י אפ"י אומר עכשיו שברי לו שלא נתערב בו שום חמץ ושהיה הכל אינו ב"י לא מהני דמילתא דלא רמיא עלי' דאינשי לאו אדעתא דאע"ג דקיי"ל בשאר איסורין סתם כלי אב"י וגם דהוי ג"ט בר ג"ט היינו משום שהוא טעם קלוש כ"כ ולכן אינו ראוי לחול עליו שם חדש ב"ה אבל חמץ שמו עליו אלא שעד עכשיו לא אסרו הכתוב וכשהגיע זמן האיסור נעשה ההתי' נבלה ואף דאין כאן אלא טעם ובטעם ל"א חוזר וניער היינו אם נתבטל בס' אבל הכא לא נתבטל בס' רק שהוא ג"ט בר ג"ט והוי כג"ט בר ג"ט דאיסורא ומ"מ מותרים בהנאה וג"ל דגם בזה דוקא בנתבשל בכלים ששמשו בו חמץ בשפע כגון מחבת וקדירות שמבשלין בו מיני קמחין כדלעיל סימן כ"ה דאין ס' נגד הבלוע ואם כן אין היתר רק מטעם ג"ט בר ג"ט אבל בכלים שידוע בודאי שבלעו רק מעט חמץ וידוע שיש ס' נגדו בודאי קיי"ל דבטעם אינו חריג אבל ביום טוב האחרון יש להקל דסתם כלים אב"י וגם הוי ג"ט בר ג"ט ומ"מ יש מקילין לשתות מי דבש של כל השנה. מיהו אם יש לחוש שהעמידו אותו בשמרי שכר ואפ"י אם דבש הזה לא נתחמץ בשמרי שכר רק שהעמידו אותו בשמרי דבש אך הדבש הראשון היו מעמידין אותו בשמרי שכר וזה הדבש הוא רביעי או חמישי עכ"פ אסור לשתותו אפ"י ביום טוב אחרון (מ"א ס' תמ"ז) ולענין להשהותו עיין לעיל

לעיל סי' א' ואם יש לחוש שנתבשל ביורות שמבשלין בו י"ש אסור אע"ג דאין הריפות הראשון משוי לשבחה מ"מ יין שרף שהוא הריף ביותר ומשביחה ואסור אפי' ביום טוב אחרון (תמ"ז מ"א ס"ק כ"ה):

(כז) אם נתערב קצת מדברים האלו שאין בו חשש פירורים רק שנתבשל בכלי חמץ נהי דאסור בפסח מ"מ אם נתערב מותר התערובות ואפי' בפחות מס' דעכ"פ אין כאן אלא ג"ט בר ג"ט וגם סתם כלי אבי' אבל אם ודאי נתבשל בכלי ב"י אף על גב דהוי ג"ט בר ג"ט אסור תערובתו וגם ביום טוב אחרון אסור וכ"ש בשומן מהותך דיש לחוש בו מפרורין בעין (ע' מ"א ס"ק כ"ג סי' תמ"ו) ואם נתערב הרבה עד שאין סי' נגד התערובות אסור התערובות:

(כח) אם בשלו דברים הריפים כגון צנון (ומינין) קודם פסח כי המ"ז סק"י לאסור אפי' באינו ב"י דאגב חורפי' כו'. ובת"ח כלל ס"א סי' ז' כ' דלא נקרא ד"ה מהמת שהדבש ממתיק אותו וא"כ לפי מה שכתבתי בשער או"ה סי' ס"ז דתרי חומרא ל"א ד"א דל"א אגב חורפיה רק בקורט של הלית ועוד הא י"א דאפילו בצנון שהתכו בסכין דוקא כשהוא ב"י ואע"ג דזה דוקא בדברים שאינם הריפים כגון תפודים החמוצים אבל צנון הוא הריף לדעת רמ"א וש"ע ומ"מ הכא דלת"ח הדבש ממתיק וגם דאינו אלא ג"ט בר ג"ט ואע"ג דבחמץ ל"א ג"ט בר ג"ט מכל מקום במקום הפסד מרובה כבר כ' א"ר בס"י תנ"א סק"ג להתיר ועי' בה"י סי' תנ"א ס"ק י"ד דהיכא דיש עוד צדדים להקל אמרי' דהוי התירא בלע ולפ"ז במקום מניעת שמהת י"ט יש להתיר אפי' באכילה. אך לפי מנהגנו שמבשלין אותו תחלה ואחר כך שופכין המים ומבשלין בדבש י"ל דבמים אינו ממתיק ואם אפי' אבי' אסור ומכל מקום מותר לשהותה:

(כט) זיתים וכן בוסר שהסכימו האחרונים דהוי דבר הריף וכן שאר דברים הריפים שחתכו בסכין של חמץ אפי' אבי' קודם פסח ואם כן כל הזית' נעשים חמץ ואסורים ואע"פ שהורו וכבשן אינם הורים ופולטים דדוקא על ידי בישול פולט מה שבלע אבל לא על ידי כבישה (ט"ו ומ"א) ואם נדוכו יחד וכ"ש כשנתבשל יחד ואם כן פולט הכל ומסתמא יש ס' כנגד הסכין ואם כן מדינא הוי מותרים לאכול שהרי עדיין שעת היתר כדקי"ל בבצלים שהתכו בסכין חולבת בה"א כלל מ"ד מ"מ בחמץ היישינן שמא נשאר משהו בעין ועוד דהא י"א דהורו ונער (מ"א ס"ק ל"ח) אבל א"ר ס"ק ל"ז כ' כיון דרוב פוסקים ס"ל דטעם אינו חר"ג וגם יש פוסקים דאפשר לסוחטו מותר ולכן כ' דאין להחמיר. ונ"ל דאם יודע בוודאי שהסכין היה נקי דאין חשש משום פירור בעין וגם אינו ב"י דאיכא הרבה צדדים להקל בדלעיל בס"י כ"ח ואם כן יש להקל במקום מניעת שמהת יום טוב להתיר אפי' באכילה ולהשהות' לכ"ע מותר (תמ"ז):

(ל) זנגביל שחתכו בסכין של חמץ אבי' או שדחו במדוכה של חמץ קודם פסח אע"ג דהוי הריף כיון דזנגביל יש אומרים דלא הוי דבר הריף כמש"כ המ"א ס"ק ל"א אם כן יש להקל עכ"פ בתערובות (סס). וזוהי י"ל גס כן טעם של הב"ק שכי' לדוך הכל קודם יו"ט כמ"ש המ"א ס"ס היינו דלזיל לשיטתו דס"ל חמץ קודם זמנו הוי כ"ט נר כ"ט דהמירא כמו שכ' בתמ"ז ז"ק סי' קכ"ג וז"ל לא ק' קול המ"א עליו):

(לא) דבר שאינו הריף שנידוך במדוכה מהומצת ממש מ"מ מותר אפילו אם נעשה בפסח דדוקא על ידי הריף ודוחקא מבליע ומפליט אבל דבר שאינו הריף לא מהני דוחקא לבד להפליט בצנון אם היה הכלי נקי. אבל אם הכלי אינו נקי אע"פ שאינו הריף מ"מ על ידי הדוחקא נכנס קצת לתוכו וא"א להדיח שהרי נידוך ולכן אפי' אם נעשה קודם פסח אסור (מ"א ס"ק ל"ד וכללעיל סי' ק') ודוקא בדברים הנדוכים דא"א בהדחה אבל אם חתכו דברים שאינם הריפים באקראי בסכין של חמץ שאפשר בהדחה או גירודא אפי' בפסח מותר אבל דברים שנעשו על ידי נכרי כגון דגים שחותכין הנכרים אם הוא בתוך הפסח יש להחמיר דסתם סכין אינו נקי ויש לחוש לחמץ הדבוק עליו. אבל נתערב מדברים הללו בתבשיל אפי' בפחות מס' אין לחוש להחמיר ואע"ג דסתם סכין אינו נקי היינו משמנונית אבל חמץ אינו דבר הנדבק ומ"מ נ"ל דבסכינים שחותכין בו לחם במדינותינו ידוע

חיי אדם כלל קכא קכב הלכות פסח

שנדבק בו פרוזי המץ ולכן אפי' בדיעבד אסור אם לא הדיחו אותו דבר כמו בשומן מהותך (ט"ז):

(לב) (ריב אייזיק) שלא פרוז עליו המץ בעין רק שפררו עליו (קריין) שנחתך בסכין של המץ ואם כן נעשה (הריב אייזיק) כולו המץ אם פרוז עליו אפי' מצה בפסח הכל אסור שא"א שלא נדבק בו פירור. (קריין) שהוא נבלע מהמץ ואם פרוז עליו בעי"פ מצה וא"כ אף שנשאר פירור (קריין) מ"מ הפירור אינו אסור אלא מטעם בלוע ואם כן כבר נתבטל בסי' ואינו חוזר וניער אבל אם פרוז עליו (קריין) בעי"פ ואם כן צריך סי' נגד כל (הריב אייזיק) או נגד כל הסכין ואם לאו כולו אסור (ע' מ"א סי' תכ"א ס"ק ל"ה) ובפסח הכל אסור. ואם פרוז על (ריב אייזיק) מצה נפוחה אסור לכתחלה ואם פרוז אחר כך מצות בדיעבד מותר ואם נתערב קמח ממצה נפוחה בשאר קמח מותר בשווה ולמכרו:

(לג) לכתחלה אין להניח מלח אף על פי שהוא יבש במרוכה של המץ ואם הניח מותר למלוה בו אף על פי שהוא דבר הריף מכל מקום כיון שהוא יבש אינו מפליט כלל ול"ד לשריית (העריכו) לעיל בכלל הקודם דהוי לה. ובשאר כלי' המחמיר שלא להשתמש בו בפסח תע"ב (כדליתא ב"ד סס' ל"ה) ואם דך בו כיון דאיכא דוחקא וחרוף אסור. ובמדוכות שלנו שאין כותשין בו אלא בשמים יש להתיר (סג):

(לד) צריך ליזהר שלא לנהל הקמח סמוך לבשר שהאבק נדבק בו ובדיעבד הפ"ז (סי' תמ"ז סעיף קטן ט') כי דלא מהני הדיחה אבל בא"ר שם ס"ק"כ מתיר בהדיחה דקמח כיון שבא למים תיכף נמוח והוי לה בלח ממש (וכ"כ הנ"ל בסמ"ו ס"ק"ו):

(לה) יש מחמירין שלא להסתפק מהומץ יין שמסתפקין ממנו כל השנה דחיישינן שמא נתנו בו מן הנשאר בסעודה ולפעמים יש בו פירוזי להם. ובמקומות אלו שאין הומץ מצוי אין מחמירין בזה. עוד יש מחמירין לכתחלה שלא למלאות מן יין תוך שלשים יום לפסח בכלי המץ ואם מלאוהו תוך ל' יום נהגין שלא לשתותו בפסח ואנו אלא הומרא והמיקד לא הפסיד אבל בהומץ דהוי דבר הריף אם עמד בכלי המץ ב"י (וי"ג אב"י) ושהה בתוכו כדי שיתנהו על האור וירתה אסור מדינא (ומה שמעך הק"י דבמריף אפי' אב"י ע' נכ"א מה שכתבתי ובמקל"ת כותבי לא"ר) ובהפ"מ יש להקל עד שיששהא בתוכו מעיל וכדעת הש"ך בסימן קיה. (סי' תמ"ו):

(לו) הבית יין שדבקו נסריו בבצק אם הוא תוך ב' חדשים קודם פסח עדיין דך הוא ונותן טעם בפסח אבל לקיימו מותר כיון שהבצק נעשה לחזק החבית ואם כן בטל לגבי חבית ואינו רק נוקשה ומותר לקיימו ואם כן היין נמי מותר לקיימו ואם נתנהו מקום לכן כבר נתייבש ואינו נ"ט בפסח ומותר לשתותו ואף על גב דלעיל בדיבוק ניירות סי' ה' סגי בלי' יום שאני התם דאינו רק לענין לקיימו אבל הכא לענין שיתן טעם ביין בעינן שיהיה יבש גמור (מ"ו) ואם יש כזית במקום אחד חייב לבער הבצק אע"פ שעשויו לחזק אא"כ טחו במיט (ס"ק ל' סג):

כלל קכב. דין תערובות המץ ע"י בישול או מליחה בפסח (סי' תס"ז):

(א) תבשיל שנמצא בו גרעין מה מיני דגן אע"ג דמדינא אינו אסור אא"כ נתבקעה ממש וכ"כ הב"י בש"ע ולי"א דוקא בראוי להתבקעות אבל אנו במדינתנו מחמירים דאפי' רק נתרנכה הכל אסור בהנאה אבל בלא נתרנכה אפי' נמצא בהמין אין לחוש (מ"א ס"ק כ"ה) ואם נמצא בה' של פסח אפי' נעשה התערובות בפסח רק שלא נודע לו עד יום שמיני או אפי' עבר ושהה (מ"ו) כיון דאינו אלא משהו מותר לשהותה עד אחר פסח ובהפ"מ יש לסמוך של חכם צבי סי' פ"ו וכ"כ א"ר בשם פסקי תוס' דאפי' מצא בשביעי של פסח נופה עליו כלי' ויששה התרנגולת או התבשיל עד אחר פסח ואז מותר באכילה רק יבער החטה במוצאי יום טוב. ודוקא במשהו אבל דבר שהוא המץ גמור דאסור מה"ת אפי' מצא ביום טוב אחרון אסור לאחר פסח עכ"פ מדרבנן (מ"י סי' תס"ז):

חזו אדם כלל קבב הלכות פסח קסט

(ב) שבולת מקש שנמצא ואין בו גרעין שקורין (ספריי"ע) אינו מחמיץ דרגיל הדבר שבשעת דישה נופלין בולין בולא דמי לעלם קולו שכתבתי זכ"א סער רוב וזוקא סי' ס"א אבל אם נמצא קליפה מחטה גופה זה אפשר דמחמיץ וגם א"א שלא יהיה נדבק בו קצת ממשות חטה ועוד דזה דמי לעצם הלול שכתבתי שם לאיסור. ומורסן הוא הנשאר בגפה וזה בא וודאי לידי הימוץ (כדליתא בכתבתי) אין זכרון מורסן לתכונתו) ובסובין שהיא הקליפה הגסה מסתפק המ"א שהרי להרי"ף דמפרש פת הדראה היינו פת סובין ואם כן מדנפיק ידי מצה שמע מינה דבא לידי הימוץ (ובזה סרה תמיהת ק"י זכ"א ת"ד להמ"א מסתפק בסובין ובתמיה' אי' אין זכרון מורסיק):

(ג) תבשיל שנמצא בו שלשה גרעינים שלא נתרכבו לא אמרינן חזקה שיש בתבשיל זה יותר גרעינין ושמא הם נתרכבו דלא היישינין לזה אלא דוקא בתולעים דמיני קא רבי משא"כ בדבר דאתי מעלמא לא היישינין לזה (והמ"י ס"ק כ"ה השיג על זה והניח ראייה קפא לחמינין שלשה ה"ו שכוכת קנרות חף על גב דהוי דגרי דלמי מעלמא ולדעתי משם ראייה שהרי דוקא במועכב כלרכו לזו הוכחה שהיא קנרות ועכ"פ אין ראייה משם לדגרי):

(ד) חטה מרוכך שנמצא בעיסה או במצה אפוייה ואם כן יש לספק כיון דמנהג ישראל לשמור המים שלשיין בהם ואם כן יותר מסתבר שהיה בקמה וכיון שאנו רואין שהעיסה לא נתחמצה אם כן כ"ש שהחטה לא נתחמצה ואם כן ראוי להתיר הכל וי"ל דכל העיסה אסורה דהיישינין שהחטה כבר נתחמצה במים קודם לכן ועכשיו על ידי הלישה והעריכה מחמצה מן החטה ומולוך בכל העיסה מה שנפלט מהחטה דרך גלגולה (ואם כמלא גם כן קטה ביתר המים שלשיין בהם הכל מודים שכל העיסה אסורה כ"פ). ומנהגנו אם הוא קודם הפסח אין אוסרין רק כדי נטילה ואפי' נמצא במצה אפוייה. אבל אם לשו ואפו בתוך הפסח אזי אם נמצא בעיסה אוסרין כל העיסה. ואם נמצא במצה או בתחית עיסה בין שהיא עדיין הייה או אפוייה אוסרין אותה עיסה או מצה כולה אבל שאר העיסות מותרים דאמרינן כאן נמצא וכאן הייה ר"ל שנפלה במצה זו ומוקמינן המאכל על חזקתו שהוא בחזקת היתר ואפי' אם החטה מלאה מים ומלוחלחת מעבר לעבר י"ל שמא היתה בלועה ממקו' אחר ונפלה עתה לתוך עיסה או מצה זו (בס"ע סעיף י"א):

(ה) אבל אם הילק העיסה להעוורים ונשאר תחית עיסה בידו ומצא בו גרעין מרוכך כל המצות שביד האחרים נמי אוסרין. דדוקא במקום למקום לא מחזקינן איסורא ואמרינן כאן נמצא שהרי באותו מקום לא נולד שום ריעותא כלל בעיסות האחרות אבל בכה"ג דאנו מסופקים על שאר מצות מחמת שאנו מסופקים אולי הייה הגרעין בעיסה זו בשעת לישה או עכשיו נפל קי"ל דמחזקינן מזמן לזמן ואמרינן דמתחלה הייה בעיסה וכלן אסורות ומ"מ בהפ"מ בלא נתבקעו ממש יש להתיר בהנאה (ק"י וכ"כ זכ"א) ואפשר דבכה"ג גם לביע מותר ולכן עכ"פ מותר בהנאה (ס):

(ו) וי"ל דכיו דוקא בגרעין אפי' נתבקעו אבל אם נמצא פירור לחם אפילו קודם פסח אסור כל העיסה או המצה שנמצא בו הפירור דשמא נשאר איזה פירור והוי כביש דחזור וניער (ע' תשו' הרשב"א סימן קע"ו):

(ז) וכן הדין בא' שלקח מהחבית כרוב בקערה והוליכו לבית אחר ושם נמצא חטה כרוב שבחבית מותר דאין מחזיקין ממקום למקום ואמרינן כאן נמצא כאן הייה ר"ל השתא נפל. וי"ל דליד לבית אחר אלא אפי' באותו בית כיון שהוא מקו' אחר וכמש"כ המ"א ס"ק כ"ה אבל אם נמצא החטה בחבית או אף מה שבקערה בבית אחר אסור דזה הוא מזמן לזמן ומחזקינן למפרע (מ"א ס"ק ט"ו). ובמקום שנוכל לומר השתא נפל אפי' נמצא הגרעין באמצע החבית של כרוב ואם כן יש הוכחה קצת שמקודם הייה בו דאם נפל עכשיו על הכרוב הייה לו להמצא מ"מ מותר דאפשר כשהיה מהפך וממשמש בכרוב ובקערה נהפכו עליונים למטה ותחתונים למעלה אף על גב שאינו יודע שהפכה וממשמשה הוי כמילתא דלא רמיא אינשי וידיים עסקניות הן (א"ר סס"י תס"ו). וב' עוד דאפי' נמצא בחבית

חיו אדם כלל קכב הלכות פסח

מ"מ אותן הבעלי בתים שלקחו ממנו מקודם לזה אם יש הפ"מ ומניעת שמחת יום טוב יש להקל מטעם ס"ס שמא עכשיו נפל בחביות ואת"ל מקודם שמא לא נתרבה עד עכשיו אם לא תיקף כשלקחו נמצא בחביות שלא היה שהות להתרכך בזה הזמן. ואם אין הציר עולה עיג הכרוב בלא"ה יש להתיר הכרוב שבחביות ע"ש ואפי' אם המגופה היתה סתומה מ"מ י"ל עכשיו נפל וכבר היתה החטה מלאה מים ממקום אחר והכל לפי הענין. (וביאגדע קוואס) שנוהגין במדינתנו יש להתמיד דמצוי הדבר למצוא גרעינין (ביאגדעס) אם לא שבררו (ביאגדעס) קודם נתינת המים:

(ח) אף על גב דמחזיקין מזמן לזמן מ"מ במקום ס"ס שמא עכשיו נפל ואת"ל מקודם שמא לא נתרבה עד עכשיו או שמא לא נתחמצה אע"ג דספק זה שמא לא נתחמצה הוי ספק מחסרון ידיעה (כמ"כ ה"א ס"ק ט"ו) מ"מ בהפסד גדול יש מקום להקל (ע' כ"א ס' כ"ג):

(ט) הא דקיי"ל אין מחזיקין במקום למקום היינו בענין זה שנשל מכלי זה והניח בכלי אחרת ומצא בו חטה וכן המערה מכלי לכלי ומצא בתחתון דלכ"ע לא מחזיקין אפי' באיסור דאורייתא דאמרינן כאן נמצא כו' אבל אם שלטל הקדרה במקום למקום ומצא בו חטה אף על גב דגם בזה אמרינן כאן נמצא מ"מ נ"ל דזה דוקא באיסור משהו דרבנן, אבל אם מצא חמץ גמור שאין ס' כנגדו צ"ע להתיר דמאי חזית שתדון על החמץ והוי ממקום למקום דאמרינן כאן נמצא כשהוא צונן וכאן היה. נדון על הקדרה כאן נמצא בקדרה זו כאן היתה בשעה שהיתה רותח דהוי מזמן לזמן כמו שהארכתי שם בשער ר"ח סימן כ"ט:

(י) הא דקיי"ל מחזיקין מזמן לזמן דוקא בסתם שלא היו בודקים לא המים ולא התבשיל אבל אם בדק המים והתרנגולת והוי בחזקת כשרות בודאי והניחן בתיבה או שכיסה אותן אף על פי שכבר עברו איזה ימים מזמן הבדיקה לעולם הם בחזקתן ולכ"ע אמרינן השתא נפל כמו שהארכתי בזה שם סימן ל"א ל"ב (וכמ"כ ה"א נ"ב ס"ק י"ז):

(יא) הא דאמרינן עתה נפל דוקא כשיש לתלות בזה כמו בזה. אבל בדבר שאינו מצוי לא מקרי ספק כלל (מ"א ס"ק ט"ו) ולפ"ו כמעט נפל האי התירא בבירא. דקשה הדבר למצוא שיפול גרעין בתבשיל בפסח שכל הבתים בודקים ממיני תבואות אם לא שלפעמים מאכילים העופות גרעינים ולפעמים נדבק במשרתת איזה גרעין והכל לפי הענין (אך לפי מה שכתבתי נשער הקבוע סימן כ"ה נ"ב עה"ק דלפילו בלפאר רזוק הוי ס' ע"ג. הגם שהכתי דנריו נל"ע מ"מ בליסור עשה ונשאינו ראוי להחנקע י"ל לסמוך ולעשות עמנו ספק במקום ס"ס כגון שהוליד הסאכל מגולה דרך הקצר או רזוב חו על ידי המשרתת המאכילה לעופות וכיוצא בו ולומר שח"ע עכשיו נפל וחס"ל מקודם שח"ל לא כתרבה עד עכשיו וכן מלמתי מנזאר כתא' ט"ב סימן ס"ט דלפילו במקום דמלוי קיטין כגון בתרנגולת א"ס י"ל עוד ספק א' עלטרף לס"ס ע"ג). ואם לא רקדו הקמח ונמצא גרעינים בשעת אפיית המצות ואח"כ נמצא גרעינים בתבשיל תלינן במצוי שהיו בשעת אפייה ואם כן יש לעשות מזה ספק שמא נאפה יפה ואם כן אינו בא לידי חימוץ (וע' כ"א ס' כ"ג):

(יב) אם מלנו תרנגולת ברותחין ואחר כך לאחר שנשלחו התרנגולת או בעוד שהתרנגולת בתוכו אלא שנצטננו המים נמצא במחבת גרעין שנתרכבה. וכן בשור שנתנו למים רותחים ולאחר שנשלחו או שנצטננו נמצא במים גרעין רבו המחלוקת י"א אף על פי שעכשיו המים צוננין מ"מ מחזיקין איסור מזמן לזמן ואמרינן מסתמא היה במחבת כשעוד המים היו מרותחין וכן אפי' לאחר שנשלחו התרנגולת נמצא בכלי לא הוי ממקום למקום כיון שהתרנגולת היה בתוכו הוי מזמן לזמן ולא הוי ממקום למקום אא"כ שהכלי או התרנגולת לא היה כלל בתוך כלי זה וה"ה לעיל בכרוב סימן ז' מיירי שלקח הכרוב בידים ונתן לקערה אבל הכנים הקערה לחביות ושאר עמה הכרוב זה הוא מזמן לזמן ועיין בב"א מסימן ל"ה עד סימן מ"ג ולפיכך אסור הכל ויש אומרים דאין מחזיקין כלל מזמן לזמן אלא בקדשים ואמרינן עכשיו נפל (ע' בקינורי נכת אלס נשער רוב וזוקה ס"ל ל"ה ל"ו אכן דעת רש"א

כצ"ח ללא כמ"ה) ויש אומרים דאף על פי דמחזיקין מזמן לזמן ובבשר אסור אבל בתרנגולת יש חילוק דאם היה הגרעין שלימה דאז אין לומר שנתעכל אסור אבל בגרעינים שבורים מותר מטעם ס"ם שמא עכשיו נפל ואת"ל מקודם שמא כבר נתעכל והוי רק פרשא בעלמא ומנהגו עפ"י רמ"א דבבשר או בעופות והגרעין שלימה אסור הכל ובתרנגולת וגרעינים שבורים דהוי ס"ם הכל מותר. וכן אם שרו בשר בצוננים ואחר כך לאחר שנטלו הבשר מן הכלי נמצא במים גרעין הכל מותר אפילו להאוסרים בצוננין דבכה"ג סמכינן על הפוסקים דלא מחזיקין מזמן לזמן ואם נתערבו התערובות ויש הפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב יש להקל בכל זה בספיקות איסור דרבנן שהוא משהו ויש להתיר שאר תבשילין שיש בהם תערובות מאותו תבשיל של בשר אעפ"י שנמצא החטה בתוכו בעוד שהבשר היה שרוי בתוכו אע"ג התבשיל עצמו אסור כדלקמן בסימן הסמוך להאוסרין בצונן מ"מ התערובות מותר דהא יש מתירין בצונן וכן אם נמלג ונמצא לאחר שנטלו התרנגולת או שנצטנן והגרעין שלימה ואם כן התבשיל אסור מ"מ התערובות מותר חולקין דלא מהני נגד איסור ולכן מחמיר דבס' אחד אפילו להשהותה אסור ובס"ם מותר להשהותה או למכור לנכרי:

(יג) מי שנטל עוף ותחבה בקדרה רותחת למלגה ואחר זמן מצא חטה בעוף גם הקדרה אסורה. דזה הוי מזמן לזמן ואמרינן שמא היה בעוף בשעה שהכניס' לקדרה ודוקא שלא פתח העוף בטוב בענין שיש לספק שהיה בו מקודם אבל אם הוא בענין שאלו היה בתוכו היה רואה אותו או שהיה נוסף אמרינן עתה נפל וע"ש בב"א מסימן ל"ח עד ס' מ"ג:

(יד) מי שנטל לתוך פיו חתיכת מצה וחתיכת תרנגול והרגיש בפיו שיש שם חטה ונטל המאכל מפיו וראה חטה אם נכר שהחטה נאפה אם כן מסתמא הוא מן המצה ואסור כדי נטילה ואם נכרת שהיא מבושל מסתמא היא מן התרנגול דרוב פעמים ניכר אך אם אינו ניכר והחטה מרוסק ואם כן יש להתיר שניהם התרנגול מותר מטעם ס"ם שמא נפל כשהוא צונן ואת"ל שמא היה מקודם בשעת בישול שמא נתעכל. והמצה גם כן מותר כיון דאיסור משהו רק מדרבנן תלינן שהיה בתרנגולת כדקיי"ל ב"ד בסימן קי"א ובחבורי ח"א כלל ס"ג גבי ב' קדרות בא' יש בו ס' ובא' אין בו ס' ונפל לתוך א' איסור דרבנן תלינן לקולא שאני אומר שנפל לזה שיש בו ששים דאפילו באיסורי הנאה אמרינן שאני אומר ותלינן לקולא (מ' ס"ק מ"א) ואפי' היה חתיכה בשר או תרנגול והחטה שלימה אף על גב שאין כאן אלא ס' א' שמא עכשיו נפל מ"מ מותר דלא מחזיקין איסור ממקום למקום ומכירה על השלחן הוי ממקום למקום אבל אם נמצא החטה בקערה שהוא אוכל מתוכו כיון דקיימ"ל דמחזיקין מזמן לזמן אם כן היישינן שמא היה החטה בתוך הקערה כשעירו לתוכו רותח ואת"ל דהוי ס"ם ס' שמא היה במצה את"ל בבשר או בקערה שמא עכשיו נפל. וז' דאם כן צריך אתה לאסור המצה שהרי אם תאמר במצה (ר"ל שאלפה עם המלה) ואם כן המצה אסורה וכל מקום שאתה צריך לאסור אחד מהם אם כן שניהם אסורות דמאי חזית לאסור זו ולהתיר זו שמא איפכא שהיה בבשר והמצה מותרת ובמקום שא' אסור קיי"ל דשניהם אסורות אפילו באיסור דרבנן כדאיתא ב"ד ובחבורי שם (גס נמ"א ס"ק כ"ה):

(טו) אם נמצא חטה בקועה בכלי של מים בפסח ואחר כך בשל באותן מים או לש בו עיסה י"א דאף על גב דהוא צונן ואין צונן מפליט ומבליע מ"מ משהו מיהא איכא ואסור. וי"א דלעולם לא מפליט ולא מבליע בצונן אפילו משהו דאף על גב דהחטה וודאי בולע מן המים ומחמיצה אבל אינו מפליט כלום (ומש"כ המ"א ס"ק ט"ו ומוכיח מרש"א דס"ל לזוכן אוסר ע' צנ"א צנער רוב וחזקה ס"ל ל"ה דכל ללא מוכח כלום) והמ"א כ' בדמקום שיש לחוש שנשתהא מעל"ע וכן בבשר דאי' בי' פילא יש לאסור (כ"ל כוונתו דנשאר צנר יג תקנה צהדקא מש"כ צלית ני' פילא דל"א צהדקא) ובמקום הפסד מרובה אם לא נתבקעה החטה ממש יש להתיר למכור

חיי אדם כלל קרב הלכות פסח

למכור והמקיל אף באכילה לא הפסיד (ק"ט). ודוקא שידוע שהיה החטה במים קודם שבישל באלו המים אבל אם נמצא לאחר שכבר בישל בהם הכל מותר מטעם ס"ס שמא עכשיו נפל ואת"ל מקודם שמא לא נתרככה עד עכשיו (מ"ח) ואף על גב דהאי ספק שלא נתרככה עד עכשיו אינו ספק גמור כיון דמחוקקין מזמן לזמן מכל מקום י"ל דהוי ס"ס שמא עכשיו נפל ואת"ל מקודם שמא הלכה כדעת המתירין בצונן וגם יש פוסקים דלא מחוקקין מזמן לזמן אבל בחמץ גמור ליכא אלא ספק א' שמא עתה נפל ואסור (ס"ט זמ"ח):

(טו) והא דאוסר בצונן דוקא ע"י שריה קצת או על ידי התעסקות אבל אם נמצאת חטה מבוקעת אפי' בתרנגול אף על גב שהיא לחה די בשטיפה בעלמא (ק"י ס"ק מ"ו) ואם שפשו מורסן באוזה לח או שהיא יבישה דק שהמורסן נשרו במים אפילו להמתירין בצונן דכיון דאי' בי' פילי וגם בכל צד יש בו בקעים ולכן כולו אסור אפי' לא הדיח האוזה אחר כך. ובערב פסח עד הלילה סגי בקליפה (ק"י ס"י תס"ה) ואם שפשו במורסן יבשים וגם האוזה היה יבש סגי בקליפת העור (ע"ל ס"ו):

(יז) ואם נמצא גרעיני תבואה בבאר מים בפסח ראוי לומר כל מה דאפשר שלא להשתמש באותן מים דשמא נכבש בתוכו מעת לעת ומימי אם אין להם מים אחרים כיון שחיייו תלוים בו יש להתיר שהרי חישים ושעורים במים נטל"פ ואף על גב דקי"ל לדידן דגם נטל"פ אסור בפסח מ"מ הרי יש אומרים דבצונן אינו אסור אבל אם נמצא חתיכה פת וכיוצא בו שזה נימס בתוך המים יש לאסור אפי' בשעת הדחק ואפילו על ידי סינון שהרי יש אומרים דאפילו קודם פסח לא מהני סינון כדלעיל כלל קב"א סימן מ"ו ומכ"ש בפסח דלכ"ע מהני סינון (ק"י ס"ק ל"ח ופר"ק):

(יח) ונ"ל דכ"ש דאם שפכו שרר על בשר דאסור שהרי אפי' בשאר איסורין יש אוסרין אפילו בהפ"מ. אפילו בבשר חי ויש בו בקעים וכן אף על גב דביד"ד בסימן צ"א (וע' זק"ח כלל מ"ג סי' ו') מתיר מכל מקום בחמץ בפסח יש להחמיר וצריך עכ"פ קליפה ואפילו במעשה דצמח צדק שנשאר מעט שרר בכלי ונטלו בו מים להדיח הבשר אחר מליחה דפסק דצריך קליפה. והח"י ס"ק מ"ו כ' דאינו אלא הומרא שהמים מבטלי רתיחת המלח. ול"נ דדינא הוא מטעם שכתבתי כיון דאות ביה פילי ולכן אפי' לא נמלח הבשר מ"מ צריך קליפה:

(יט) אם הגעילו יורה מחומצת בת יומא קודם זמן איסורו. וירדו המים המחומצים לבור בתוך הפסח אסור לשנות המים אפילו להמתירין בצונן הכא אסור שהרי נתערב הכל אבל אם היה אבי"א ע"ג דנטל"פ אסור לדידן מ"מ כיון שהגעיל קודם שעת איסורו מותר דאפילו שומן מהותך בכלי אבי"א קודם פסח מותר כדלעיל כלל קב"א סימן כ"ו אבל בב"י אפילו אם נתערב קודם פסח ע"ג דהוי נ"ש בר נ"ש וגם כבר נתבטל בס' מ"מ לכתחלה אין להשתמש בהם כיון דמים יש בקל למצוא ואם אחר שירד לבור לא שאבו מן המים יש לאסור אפי' בדיעבד דקוין וקיימו וכאלו הם בעין אא"כ ששאבו כבר כמה פעמים דאז הוי כעירו וביסה (ט"ז) (והק"י מיקל צוה כיון שנתעבה קודם פסח הוי עכ"פ כ"ט זר כ"ט) ונ"ל דמדברי הט"ז באט נשתבר כד של הלב לתוך הבור ובשלו בו בשר קודם ששאבו מן הבור והיה הרוטב מלבין מן החלב אסור. (ולמות ראה לדבר עירה דס הפר לדם העציר וקור וכתן את המלח כריקן כדי שיתערבו יפה. וכן כראה לעיניכ וע' סכות דף כ"א דקיימין צמקוס דקוין וקיימו וכן מוכח צמקאות פ"ז טענה ד') ובזבחים פ"י רש"י ד"ה בשלמא יש ס' שאין לך טפח מזה שלא בא מחבירו קצת ע"כ דוקא קצת:

(כ) אם נמצא גרעין מרוכך על בשר מלוה אע"ג שחמץ הוא איסור כחוש מחמירין לאסור אותה חתיכה שנמצא החטה עליו כולה וחת"י האחרות הנוגעות בחת"י זו אם מסופק שמא נגע החטה בשאר חת"י כולן. אסורין (וכ"ל דר"ל כ"י קליפה דמ"ט מדין של"ח) ואף שידעינן בודאי שלא נגע אלא באחד מהן ולא ידעינן באיזו נגע כולן מעונין קליפה מדינא דחמץ בפסח לא. בטיל ברוב ואם כן אם נתבשלה בלא קליפה אוסרת תערובתן (ע' זל"ח סימן תס"ז זמ"ח ס"ק ל"ג) ואם

חיי אדם כלל קכב הלכות פסח קעא

ירצה יכול למכור הכל לנכרי או להשהות חתיכה האחרת המונחת עמה עד אחר הפסח ושאר החתיכות שבודאי לא נגעו בהטה לכתחלה יקלוף אותם ובדיעבד שנתבשלו בלא קליפה מותרין דכיון דאינן איסורו רק נחמת בלוע כחוש אינו הולך מחתיכה לחתיכה בלא רוטב (מ"ז ס' ס"ט וז"ק נחשו" ס"י כ"ד) ועיין במ"ז מש"כ הלכה למעשה ודוקא שמצא החטה בעודה מונחת במלח קודם שהדיחו אבל אם מצאה לאחר שהדיח הבשר או על עוף מבוהץ על כרחך נפל עליו לאחר המליחה דאל"כ היה נופל על ידי ההדחה אבל אם מצא בתוך עוף שהוא חלול אפי' לאחר הדחה אסור דאמרינן מה שלא נפל הוא מחמת שמונה בתוכו ומכל מקום אם יש לתלות שעכשיו נפל אפילו בעוף מותר (ט"ז ס"ק ל') :

(כא) אם נמצא החטה בכלי שמלחו בו בשר לאחר מליחה והדחה אם לא נמלח כל כך כדרך שמולחין לקדרה אף על גב שאנו מחמירין ואומרים שאין אנו בקיאיין בזה מכל מקום הכל יודעין האיך מולחין לקדרה ולכן אם לא נמלח כל כך מותר (כמ"ט רמ"א נס"י ל"א) אך אם נמצא ציר למטה בשולי הכלי והחטה למעלה חיישינן דמתמצית החטה שנתרככה יצאה שפת חמץ ונוטפת על החתי' דרך הילוכו מלמעלה למטה וכולן נאסרות דאף על גב דנאכל מחמת מלחו מכל מקום הציר הוא לעולם רותח ואם כן נאסר מן הציר (ז"ל נחשו" ס' כ"ד) ואם נמלח כדרך שמולחין לקדרה והציר עולה על גביהן הכל אסור ואם לאו מה שבציר אסור (ט"ז ס"ק ל') :

(כב) אפי' נתרככה החטה אם חזינן דאינן החטה נתלחלה מן המלח כגון שהיא נגובה אינה אוסרת דאינה פולטת כל עיקר דהוי טהור מליח וטמא תפל וכן אם נפל חמץ על בשר מלוח אף בפסח יש להקל במקום הפ"מ כמו בשאר איסורין (ק"י ס' תמ"ז ס"ק ו') :

(כג) ספק אם נתרככה החטה וגם ס' אם היה אז ציר בשולי הכלי מותר דהוי ס"ס (ט"ז נ"ק נחשו" וצ"ע) :

(כד) תרנגולת צלוייה שנמצא בה חטה בפסח חותך במקום פעפועו דהיינו כדי נשילה בכחוש ואם הוא שמן אסור כולו וזהו לדעת הב"י דמחלק בין כחוש לשמן וי"א דאפי' בכחוש דאע"ג דבשאר איסורין לדעת הב"י אינו אסור אלא כדי נשילה מכל מקום בחמץ דאיסורו במשהו על ידי היפוך השפוד מתפשט הטעם בכלו וי"א כל התרנגולת הצלוייה עמה באותו שפוד ונוגעות זה בזה כולן אסורים שעל ידי היפוך השפוד מתפשט מזו לזו ואם לא היפך השפוד דינו כדין מליחה ואם התרנגולת שמינה אפי' אינה נוגעת אוסרת הכל דכיון שהיא שמינה זה השומן על ידי היפוך השפוד והוי כבישול המפעפע בכל הכלי (תס"ז) ואמנם כ"ו שנמצא בתוך התרנגולת דה"ל שנתחמצה במים שהודחה בו אבל אם נמצא על התרנגולת א"כ אי איתא דהוי משעת הדחה היה נופל וע"כ עכשיו נפל ושומן הוי כמי פירות ואינו מחמץ (תס"ז) :

(כה) חטה שנמצאת בזפק העוף לאחר שהבהבו אותו החטה שורף דלא נחשב כמעוכל והעוף מותר דאין צלי אסור יותר מקליפה והזפק במקום קליפה ואפילו לדין דאוסרין בצלי כולו מ"מ בהבהב דגרע מצלי לכ"ע מותר (ט"ז) :

(כו) נוהגין שלא להבהב העופות בקש עם השבלין שמא יש בו דגן מחומץ ולכן מהבהבין בעשבים או מחתכין השבלין מן הקש ובדיעבד מותר (ט"ז) ואפילו היה בו דגן מחומץ בוודאי מותר (ס"ז תס"ה) :

(כז) יין לבן שהוכחה מראיתו ותקנו בהלב חטה אף על פי שכבר נתבטל בס' קודם פסח אם ידוע אותו יין לא ישתה ממנו בפסח שמא נשאר קצת חלב חטה בעין וחוזר וניער (תמ"ז ס"ק מ"ה) וג"ל דיש לשאול להאומנים המתקנים דאם יש לחוש לזה אפילו נתערב בהבית אחרת יש לאסור דה"ל ס' אחד בגופו וס' א' בתערובות. ולענין אם מותר לתקנו שמא ישתה בפסח מבואר בחיבורי ית אדם כלל ג"ב :

חיי אדם כלל קנן קנן הלכות פסח

כלל קנן. דין אכילת חמץ בערב פסח ודין איסור חמץ בע"פ ובפסח ולאחר הפסח (תמ"ג):

(א) ג' זמנים הלוקים לחמץ מה"ת. מן שעות עד הלילה. ונתוך הפסח. ולאחר הפסח. ערב פסח ממש שעות ולמעלה אסור באכילה ובהנאה מה"ת ולוקין עליו לדעת רוב הפוסקים (תמ"ג) וילפינן מדכתיב לא תאכל עליו חמץ כלומר על קרבן הפסח וקבלו חז"ל דר"ל משעה שראויה לשחיטת הפסח שהוא לאחר חצות היום אבל אין בו כרת לכ"ע וגם אין עוברין בב"י עד הלילה (מש"כ סמ"י דמ"ט זב"ק כ"ט סמ"ט דס"ל דמ"ט שעות עובר זב"י ול"כ דל"ט מוכרח ד"ל דכוותה דנפסק עובר זב"י ע"ש וע' נפסקים) ולפיכך לא החמירו גם כן בתערובות אלא דינו בשאר איסורי תורה לבטל בם' (תמ"ז). ומתחלת ליל ט"ו וכל הפסח אסור באכילה והייבין על אכילתו כרת וגם אסור בהנאה ועוברין בב"י וב"י ולפיכך החמירו בו חכמים שאיסורו במשה (ס) ולאחר הפסח קי"ל דאינו אסור כלל מה"ת אלא החכמים אסרו חמץ שעבר עליו הפסח ממעט קנס כיון שעבר עליו בב"י (תמ"ק) ואפי' בחמץ שביטל ולא עבר בב"י מכל מקום אסור כיון שאותו חמץ ראוי לעבור עליו בב"י היישינן שאם נתיר אותו אזי לא יבערנו ויסמוך על הביטול ומעקר תקנת חכמים שתקנו לבערו. ולכן אפילו היה שונג או אונס ולא מכרו אסרו חז"ל ולפיכך חמץ שלא היה ראוי לעבור עליו בב"י כגון חמץ נוקשה או שנפסל קודם איסורו מאכילת כלב או שנתערב מין במינו ברוב או מין בשאינו מינו בששים מותר לאחר הפסח וכ"ש חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח דמותר אפי' באכילה (תמ"ז ע"ט):

(ב) כיון דמדאורייתא אסור מן שעות עשו חכמים הרחקה שלא יבא האדם ליגע באיסור תורה ואסרו לאכול חמץ אף קודם חצות ב' שעות מקודם ואע"פ כן התירו כל שעה חמישית בהנאה למכרו לנכרי וליתנו לבהמה וחיה ועוף רק שיעמוד עליהם לראות שלא יצניעו ממנו ושלא ישאר כלום. ומתחלת שעה ששית אסרו חכמים גם בהנאה ואז צריך לבערו מן העולם ואפי' ביטול אינו מועיל עוד שהרי כבר אינו שלו אע"פ שאין איסורו אלא מדרכנן בהנאה כל שעה ששית מ"מ כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (תמ"ג):

(ג) השעות הללו חשבינן שעות זמניות ר"ל שלעולם מחלקים היום מעלות השחר עד צאת הכוכבים ל"ב חלקים ואם היום ארוך ט"ו שעות חשבינן כל שעה שעה ורביע ואוכלין שליש היום. ומ"מ כיון ש"א דמותר לאכול עד ב' שעות קודם חצות היום אע"ג דלא קי"ל הכי לענין אכילה מ"מ אם שכח למכור עד שעה קודם חצות מותר למכרו (מ"א):

כלל קנן. דין מכירת חמץ וחמץ שעבר עליו הפסח (סי' תמ"ט מ"ט כ'):

(א) כבר בארנו שכל דבר שהוא חמץ גמור צריך לבער כגון לחם ושכר וי"ש וגרעינין של תבואה שצמחו וכן תבואה שרחצו אותו במים או שנפל עליו מים בתלוש וכן כל מיני (גרופין) מתבואה הידוע שרוחצין התבואה קודם עשיית (הגרופין) וכן כל כיוצא בו צריך לבער קודם הפסח ואם לא ביער נתבאר בכלל הקודם:

(ב) ואם יש לו חמץ הרבה שאינו רוצה לבערו ולהפסידו יכול למכור לנכרי קודם שעה חמישית ואפילו לנכרי המשרת בתוך ביתו מותר למכרו רק שלא יהיה קניו לו קנין עולם כגון אלו שקורין (פאלאנט) ובלבד שתהיה המכירה כד"ן וגם החמץ יוציא חוץ לביתו דאליב מחזי כמקבל בפקדון חמצו של נכרי אבל מדינא מותר שהרי אין הישראל חייב באחריות אבל אם בשיאבד החמץ יצטרך הישראל להחזיר דמי המכירה לנכרי אסור. ואם יש לו חמץ הרבה וא"א להוציאו חוץ לביתו ימכור לו גם החרד ואגב הקרקע יקנה גם כן החמץ ולפי שהרבה פוסקים ס"ל דאינו קונה בכסף אלא דוקא בשטר עם הכסף ולכן יתנה עמו שיקנה בכסף לחוד

קעב חיי אדם כלל קבד הלכות פסח

לחד ויותר טוב שיכתוב גם בן שטר ואף שאין הנכרי נותן לו כל הכסף רק אחז זהו שקורין (אויף גאט) יתנה עמו שיקנה בזה (האויף גאט) החדר והחמץ ושאר הכסף יקופו עליו במלוה. וצריך לזהר שיתן לו המפתח מן החדר כדי שיכול הנכרי לכונום שם ואסור לישראל ליתן עליו עוד מסגרת או חותם ולאחר המכירה מתיר החיי ליתן מסגרת וחותם אם מתירא שיגנוב הנכרי ונ"ל דה"ה דמותר ליתן חותם עליו משר העיר אם הנכרי מאבדו שהרי החמץ היא באחריות הנכרי ואף על גב שהוא כעין משכון אצל הישראל כיון שישאר מנכרי אינו קונה משכון וגם הוא ברשות הנכרי שהרי מכר לו החדר וגם אין הישראל חוזר מן המכירה אלא שרוצה לכופו שישלם לו דמיו נ"ל דמותר (עיי' ס' תמ"א נסופו):

(ג) גם צריך לזהר שיפסוק דמים עם הנכרי כמה יתן בעד הבית וכמה יתן בעד כל מדה שכר או יי"ש וכיוצא בו דבלא פסיקות דמים אין כאן קנין כלל (ק"מ ס' ר' סע"ף ז') אא"כ שיאמר כפי שישום אותו פלוני או ג' בקי"אין או שיפסוק דמיו לפיכך לא מהני שיאמר לו אני מוכר לך בית זה או חמץ שלי אא"כ יאמר לו אני מוכר לך בית זה בכך וכך וחמץ זה בעד כך וכך ויכול להתנות עמו שהמדידה יהיה אחר הפסח (ותמי' לי על המ"א שכ' ללא כההמון שאומרים אני מוכר לך המפתח אלא לייך שיאמר אני מוכר לך הקמץ דגם לשון זה לא מהני אלא כן קמץ דמים וע"כ שבאמת כך כוונתו יע"מ היה לו לנאר) וכשיאמר לו אני מוכר לך בית זה או חמץ זה בעד פרוטה זו מותר (וכ"כ הפ"ק) דאנן סהדי דהישראל גמר ומקני כדי שלא יעבור בב"י. וכל קנין שנהגו בו הסוחרים כגון שנותן כפו לחבירו שקורין (לוא שלאק) או אג"ק מהני. ולא ימכור לשליח של נכרי דאין שליחות לנכרי. ואם עשה הישראל שליח למכור חמצו והשליח מכר החמץ אג"ק שלו אפילו בלא שום נתינת מעות גם כן מהני בדיעבד וצריך לפרוט שם הלוקח בשטר וצריך לפרש כל מין חמץ שיש לו ולא יכתוב סתם אני מוכר כל שיש השש הימוץ דהוי כאין מינו ידוע שהרי אינו יודע אם שוה הרבה או מעט (כ"כ נ"ד) אלא יפרוט כל מין ומין רק המדידה א"צ שיהיה דוקא קודם פסח אלא כמו שכותבים דהמדידה והשוואה יהיה לאח"פ וא"כ סמכה דעתו ועיין עוד הרבה חילוקים בח"ד שהאריך מאוד בכל פרטי הדברים:

(ד) בדיעבד שלא מכר לו רק בכסף לבד או במשיכה לבד מותר כיון דיש פוסקים כרש"י דנכרי קונה בכסף לבד דוקא וי"א כר"ת במשיכה דוקא ולכן בדיעבד סמכינן על כל א' מן הדיועות ונ"ל דה"ה אם מכר לו החמץ אגב קרקע בלא כסף ובלא שטר רק שהנכרי החזיק בקרקע בא' מדרכי קניות קרקע דהיינו בחדר שיש לו מנעול ונכנס בתוכו ע"ד להחזיק בו גם כן בדיעבד מותר וה"ה אם הקנה לו בחליפין דהיינו שהנכרי נתן סודר שלו להישראל שעל ידי זה שמקנה לו הסודר מקנה לו זה החדר והחמץ נמי בדיעבד מותר (כדאיתא נ"מ סיון קכ"ג סע"ף י"ד וע"ז נסמ"ג עמסופק מכל מקום כראש לי להמיר וכן כתב ע"א רס"י תמ"א) ודוקא שהנכרי נתן סודר שלו להמוכר אבל לא מהני שיתנו עדים סודר שלהם להמוכר כמו בין ישראל לישראל שהעדים מקנין הסודר שלהם דאין שליחות וזכיה לנכרי (וע' ע"א רס"י תמ"א) ועיין נ"א ס"י פ"ה:

(ה) אם הבית שהחמץ שם אינו שלו אלא שישכר אותו מן הנכרי או מישראל נ"ל דאז לא מועיל מכירתו דאך ימכור דבר שאינו שלו אלא אז ישכיר לנכרי אותו החדר (וכ"כ נ"ד כהדיא וע' נפ"ק ס' תמ"א ונכ"ס ת"ן נ"מ"א ומ"א) וישכיר לו החדר סתם ולא יאמר לו בהדיא שמשכירו להניח בתוכו חמץ כדלקמן סימן י"ז:

- (ו) אם ישראל מניח חמצו בחדר של חבירו המוכר את חמצו צריך להודיע לישראל המוכר ויעשהו שליח למכור ואם הניח שלא מדעתו אסור (ק"י ע"ס ס"ק ט"ו):
- (ז) ואסור להתנות עמו שיחזור ויקנה ממנו לאחר הפסח אבל מותר להבטיח לו שיקנה ממנו לאחר הפסח ויתן לו ריוח:
- (ח) ואסור למכור לישראל מומר או מומרת דאף על פי שהטאו דינם לכל

חיי אדם כלל קבר הלכות פסה

דבר כישראל ממש ונמצא עובר משום לפני עור והוי כחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח (ט"ז סי' תמ"ק) :

(ט) ואם היה לו חמץ בספינה על הדרך יוכל גם כן למוכרו באחד מדרכי הקניה (סס נמ"א) וגם כן יפקיר לפני בית דין (וע' נב"ק) :

(י) אם יבא לו חמץ בפסח על עגלה או ספינה ויצטרך לשלם מכס ושכר עגלה ימכור לנכרי בכסף ושהנכרי יסלק הכל ואחר כך יפקירנו גם כן (מ"י סס) :

(יא) מתנה ע"מ להחזיר אף על גב דבכל התורה הוי מתנה גמורה משום חומרא דחמץ החמיר אבל מתנה גמורה וחלושה מהני לכ"ע וכן מותר ליתן לו החמץ במתנה אף על פי שידוע שלא יגע בו אלא ישמרנו עד אחר פסח ויחזור ויתן לו מותר ובלבד שיתננו לו מתנה גמורה בלא שום תנאי ואם הנכרי אינו רוצה להחזיר לו החמץ אסור לתבוע אותו בדיניהם. ואם הנכרי מכר לישראל אחר צריך לחזור ולמכור לבעלים הראשונים ואם נתן לנכרי יותר מן הראוי אין צריך הבעלים להחזיר לו (מ"א עיין כ"א סי' ל') :

(יב) אסור ליתן בהמתו לנכרי להאכילה בפסח אם ידוע שמאכילה חמץ ולכן צריך למכור גם הבהמות ואפילו אינו מקדים לו דינר אסור (וע' נכ"א סימן ה' ללא כפ"מ) וצריך להזהיר זה לסוחריו סוסים ומכ"ש שנוהגין קלות ששוכרים נכרי שיתן סובין עם מים לסוסים אלא צריכים למכור הסוסים עם (הגטאל) ולא יהיה להם שום עסק עמהם בפסח (עיין לקמן כלל קכ"ו סי' י"א) :

(יג) ישראלים שיש להם (נרי"א הייזר) שלהם או שוכרים מנכרי וכן המחזיקים (אורחאל) ששוכרים משר יורות ורחיים ליקח מכל שכר שמבשלין מדה חמץ (עיין נב"ק וט"ז) ומסקנת המ"א דאין לו היתר אלא שימכור קודם פסח הרחיים והיורות. או יצוה להטוחנים שלא יפרישו המדות בפסח שהרי יכול לומר איסורא לא ניהא לי דלקני אלא יתבנו הנכרים שמתנו בפסח ויגבה מהם לאחר פסח (מ"א סי' ת"ו ע' כ"ז נב"א ומ"א סי' ת"כ ונב"ק) :

(יד) ישראל שמקבל מנכרי ככרות בכל שבוע יאמר לו קודם פסח שיתן לו בשבוע של פסח קמח מתבואה שלא רחצו או מעות וכיון שהתנה עמו כך אף על פי שאחר פסח נותן לו ככרות חמץ הם חליפי הקמח והמעות ושרי. ובריעבד אפילו לא אמר לו והביא אחר הפסח מותר שהרי לא זכה בו הישראל בפסח. וישראל שקנה הוק הכומרים וכיוצא בו שנותנים להם לחם מותר ליקח מהם לאחר פסח מה שחצר להם בפסח שהרי לרוב פוסקים אינו קונה הישראל בכסף אלא דוקא במשיכה ואפי' הפוסקים דקונה בכסף לבד מכל מקום כיון דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא משום קנס והכא ליכא למקנס שהרי הישראל לא זכה בו מעולם (מ"ן נב"א) :

(טו) ישראל ונכרי שיש להם תנור בשותפות יאמר לנכרי קודם פסח מול אתה של פסח בין רב או מעט בין יאפה או לא יאפה ואני אקח אחר הפסח דהוי כמוכר התנור להנכרי בפסח ומה איכפת ליה לישראל אם יאפה חמץ או מצה ואמנם היותר נכון למכור השבוע של פסח להנכרי וימול הדמים מתחלה. ופשיטא דבארבעה ימים שהם יום טוב על כל פנים אסור לומר מול אתה כמבואר כלל ג' (סס) ועיין ה"ד :

(טז) ישראל שהיה לו תנור ואפה בו נכרי חמץ בפסח ואפה שלא בידיעת ישראל אפילו מעות אסור לקבל בשכרו דכיון שהתנור של ישראל לבד ואם כן ה"ל משתכר באיסורי הנאה ואם קבל כבר המעות מותר להנות ממנו דחמץ אינו תופס דמיו אלא דלכתחלה אסור להשתכר באיסורי הנאה כדלעיל כלל ק"ב סימן ט' אבל ככרות אפילו בריעבד שקבלו ממנו אסור שהרי תיכף כשאפה בו זכה בככרות אלו וה"ל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח. ואם יש לישראל הזה גזר נכרי שמשכיר התנור ומיהה לגזר שלא ישכיר התנור בפסח ושלא בידיעת הישראל השכיר הגזר וקיבל המעות מותר הישראל לקבל ממנו המעות אבל אם קיבל ככרות אף בזה אסור (מ"ז) :

קעג

חיי אדם כלל קבר הלכות פסח

(יז) מותר להשכיר תנורו לנכרי ע"מ שיאפה בו מצה ואע"ג שאופה בו חמץ אין זקוק לו שהרי אפי' לא יאפה בו כלום צריך לשלם שכרו אבל אסור להשכיר לו סתם כיון דמסתמא עומד לאפות בו חמץ הוי כאלו פירש לו אבל מותר להשכיר חמורו וסוסו סתם דמסתמא אינו עומד דוקא לחמץ אף על גב שיוודע שהנכרי יביא עליו חמץ אבל אם מפרש לו שרוצה שיביא עליו חמץ יש לאסור אבל כלים אסור להשכיר אפילו סתם שהרי הוא רוצה בקיומו שאלו לא יבשל בו יתבקע ועוד כיון שהכלי עצמו בלוע מחמץ ואסור בהנאה אסור להשכיר לכתחלה. וכן בית אסור להשכיר לשום בו חמץ אבל בסתם לדור בו מותר ודוקא כשמשכירו תוך הפסח או בע"פ אבל איזה ימים קודם פסח מותר. ויש מתירין להחם חמין בכלי חמץ להוף ראשו ולרחוץ בו או להשתמש בו בדבר יבש או לח מה שאינו דבר אכילה דכיון שאין נהנה מחמץ שבתוכו ועוד דהוי שלא כדרך הנאתו מותר אבל למכרו לנכרי אסור כיון דעומד לאכילה ומוכרו לנכרי ונהנה ממנו הוי כאלו נהנה ממנו הוא (סג נז"ע):

(יח) להיות שומר אצל חמץ אפילו חמצו של נכרי אם הוא נוטל שכר (כל"ל נ"ח) אסור לכ"ע שהרי משתכר באיסורי הנאה ויש אוסרין אפילו יהיה בהנם ונ"ל משום דמסתמא אם לא קיבל ממנו הנאה לא היה שומר בהנם ואם כן הוי נמי משתכר באיסורי הנאה כדלקמן בסימן שאח"ז ומכל מקום בדיעבד שנטל שכר יש להתיר כיון שאינו תופס דמיו (מ"י סק"ט):

(יט) אסור לקנות חמץ לנכרי בפסח אפילו במעותיו של נכרי דאין שליהות לנכרי ונמצא הישראל קונה אותם ועוד שמא יאכל ממנו ועוד שהוא רוצה בקיומו שהרי הנכרי מחזיק לו טובה בשביל זה (סג):

(כ) היתה בהמת נכרי טעונה חמץ אסור לפרוק בפני הנכרי מטעם המבואר ובמקום שיש צער בע"ח כיון דצער ב"ח דאורייתא וגם שאינו מכוין משום טובה הוי בלא אפשר ולא מכוין ומותר (סג נ"ח):

(כא) מותר לומר למשרתו נכרי בפסח הילך דינר וקנה ואכול אף על פי שיוודע שיקנה חמץ ובשעת הדחק מותר לומר לו גם כן צא ואכול ואני פורע וכן מותר לומר להונני אני פורע אע"ג דההונני נותן בשליחות הבע"ח והוי כשלוהו וכיון שמוזנותיו עליו הרי נהנה מחמץ מ"מ כיון שעדיין לא נתן המעות להונני לא חשיב חמצו של ישראל אבל לכ"ע אסור שיקדים ליתן מעות להונני שיתן עבור המעות חמץ למשרתו דזה הוי שלוחו ממש ואסור לכ"ע. וכן הדין אם צריך ליתן חמץ לבניו הקטנים ישא אותם לבית הנכרי ויאכיל הנכרי אותם שם ויאמר אני פורע ובלבד שלא יקדים דינר ופשיטא דאסור להאכילם ביד דאו הוא תיכף קונה החמץ (ועיין נהל' נרכות כלל ס"ו ס"ו ט):

(כב) ישראל שלוחו ככר מחבירו קודם פסח על מנת שיתן לו ככר אחר אפי' אם עבר הישראל הלוח והניחו עד לאחר פסח מ"מ מהויב לשלם דאע"ג דלכתחלה אסור לקבל חליפי חמץ כדלעיל כלל ק"כ מ"מ זה לא מקרי חליפי חמץ שהרי כיון שהלוח זה לא הלוח להזור לו ככר זה בעין אלא לאכילה הוי כאלו הייב לו מעות. ולפ"ז אפילו נותן לו מעות בעד הככר אפילו בפסח מותר (מ"י סג) ויש מקומות שנהגו בזה איסור לכתחלה ללוות חמץ שיפרע לו חמץ (מ"ג):

(כג) חמץ שנמצא לאחר הפסח ולא ידעינן אם הוא של ישראל או של נכרי אסור באכילה ומותר בהנאה והולכין אחר רוב בני העיר ואם יש לתלות שנעשה אחר הפסח אפילו ברוב ישראל מותר באכילה ועיין בח"י דיש מתירין בחמץ שהוא ספק אם עבר עליו הפסח ע"ש (ס"י תמ"ט):

(כד) גר שמת קודם הפסח והניח חמץ ועבר עליו הפסח כל הקודם לזכות בו אחר הפסח מותר שהרי לא עבר עליו בכל יראה שום אדם אבל כשמת הגר בפסח או שגזל ישראל ממנו קודם פסח אעפ"י שמת הגר קודם פסח אזי עבר בכ"י הגר או הגזלן ואסור (מ"י רס"י תמ"ק):

(כה) מי שיש לו שותפות עם נכרי בחמץ ועבר עליו הפסח חלקו של ישראל

חיי אדם כלל קבר הלכות פסח

ודאי אסור בהנאה אך לאחר שנשל הנכרי חלקו של נכרי מותר בהנאה דכיון דחמץ לאחר פסח אינו אלא מדרבנן ובמילתא דרבנן קי"ל יש ברירה. ובאכילה צ"ע ד"ל דעשאוהו כשל תורה דמטעם זה כתב הרשב"א דאף על גב דמותר לעשות רפואה מחמץ שעבר עליו הפסח אבל לענין אכילה אסור להתרפאות אלא במקום סכנה (ק"י ס"ס וכו' תס"ו). ואם יש להם בשותפות חמץ ושאר דברים כתב בה"ד דאסור לומר לו טול אתה חמץ ואני שאר דברים אע"ג דאינו אסור אלא מדרבנן ע"ש:

(כו) נכרי שהביא דורון לישראל ביום א' ש"פ לא יקבלנו הישראל וגם לא יהא ניכר שחפץ בו וטוב שיאמר בפירוש שאינו רוצה שיקנה לו רשותו ואז אפי" הניח הנכרי בביתו בתוך הפסח מותר שהרי לא זכה בו הישראל (תמ"ח) ואם נתן חיטים לטוחן נכרי ואמר הנכרי שלתת החיטים א"צ להאמין לו. ואם אפה הנכרי ממנה פת בפסח בלא ידיעת ישראל ואחר פסח הביא לו הפת מותר לישראל ליקח הדמים מן הנכרי דה"ל כמזיק (ק"י ס"ז). ונכרי שמכר חיטים לישראל ואח"כ נודע שהוא חמץ ואם כן י"ל דהוי מקח טעות דאיסורא לא ניתא ליה דליקני (נכ"י הכיז נל"ע וק"ד כ' לאסור) (ס"ז):

(כז) בין חמץ שנתערב או עירב במזיד קודם פסח בששים דאע"ג דבפסח חוזר וניער כגון יבש ביבש כדלעיל כלל קב"א מ"מ אם עבר עליו הפסח מותר שהרי לא עבר בב"י והיינו אם היה במינו אבל במין בשא"מ אם כן עבר בב"י (כדלעיל כלל קכ"א) בין חמץ שנתערב ממילא בפסח בס' אע"ג דצריך לבער מדרבנן מ"מ אפי" עבר ושהה במזיד מותר שהרי גם בזה לא עבר בב"י מה"ת (מ"א משמע דמייירי שלא היה יודע זו מקודם שנתערב ואם כן לא עבר בב"י כמ"כ המ"א סימן תל"ד ס"ק ה' וז"ע שהרי אפי" עבר עליו במזיד כיון שנתערב בס' ולא קמסינן רק בעינא אבל לא התערבות אס כן אפי" ידע כמי דכח הכי שהרי אפי" בעבר עליו במזיד כל הפסח ונתערב אחר הפסח מותר ואם כן מ"ש ולפטר כיון דעבר במזיד וגם שהה במזיד אף על פי שנתערב אסור דדוקא כשנתערב אחר פסח ומילא עותר משא"כ נפסס כיון דהתערבות נעשה נפסס אסור) ובין חמץ גמור שעבר עליו מה"ת ונתערב ממילא אחר הפסח בס' מותר דדוקא בפסח ההמירו במשהו אבל לאחר הפסח כיון שאין בו כרת הוא כשאר איסורין ובטל בס'. וי"א דלאחר הפסח בטל ברוב דלא קנסו בחמץ שעבר עליו הפסח אלא כשהוא בעינא אבל כשנתערב מותר והמיקל לא הפסיד. ודוקא בנתערב בשוגג אבל אם עירב במזיד אפילו לאחר פסח דינו כדיון מבטל איסור ואסור כמבואר בח"א כלל נ"ב. ואפי" להפוסקים דגם בזה בעינן ס' מכל מקום אם נתערב בפחות מס' סגי בהשלכת הנאת האיסור לים המלח דאע"ג דבפסח לא קי"ל הכי מכל מקום לאחר הפסח הואיל וקנסא בעלמא הוא מהני פדיון ואז מותר אפי" באכילה. אבל אם נתערב קודם פסח ברוב או בפחות מס' ועבר עליו הפסח אם הוא מין במינו אם כן עכ"פ לא עבר מה"ת בב"י מותר בהנאה יאסור באכילה אבל מין בשא"מ דעבר עליו מה"ת אסור. ודעת הב"ח דדוקא אם נתערב פחות מכזית חמץ בתבשיל אפילו נודע לו קודם פסח ועבר ושהה כיון שלא עבר בב"י וליכא למקנסי מ"מ אסור באכילה דמטעם חמץ קא טעים אלא סגי ליה בפדיון. אבל דעת האחרונים דבכל פחות מס' מהני השלכת הנאה. וכן חמץ נוקשה אפי" בלא תערובות כיון דלא עבר בב"י מותר בהנאה וכן בכל חמץ שאיסורו מדרבנן ועבר עליו הפסח מותר בהנאה (סס"י תמ"ז נמ"א ונכ"י ס"ז) וכן מותר לערבו לכתחלה קודם פסח כדי להשהותה כיון דאין איסור לשהותה רק מדרבנן:

(כח) חמץ שנתבקעו ואין ביקוען ניכר שנתערבו בכרי אסור להשהותן ואם עבר ושהה אסורים אחר הפסח ואסור למכרן לנכרי (ועיין לקמן כלל קכ"ו ס"י ה') ואם לא נודע לו עד לאחר הפסח סגי בהשלכת הנאה לים המלח כדלעיל בסימן הקודם:

(כט) שמרי שבר או שאור שעבר עליו הפסח וחימץ בו עיסה אסור דהוי כאלו